Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 15 (10612) | 1978 чылдың январь 18, среда | 1925 чылда үндезилеттингеен | Өртээ 2 көп.

Саян-Шушенск ГЭС-ке хуусаадан эрте

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр. С. Давыдов). «Ленинградтың металл заводу» каттыжыышкынның гидротурбина цегинге «Саян-Шушенск ГЭС-тин баштайгы турбиназы—чаагай орукче!»—деп, ындыг бижиктиг транспарантыны азып каан турган. Делегейде эн улуг дээн гидроэлектростанцияларның бирээзинин кол турбиназының сөөлгү хөй тонна аар белдирлерин январь он алдыда чүдүрүп чоруткан.

Ол 640 муң киловатт күштүг агрегатты төлевилеп, кылырының хуусаазын бүдүрүлге черинин коллективи бир чыл кызырган. Аная социалистиг чарыштың чаа хевири идиглиг болган. Турбинаны эптеп, кылырынга киришкен чүс-чүс ажылчыннар, конструкторлар, инженерлер чангыс холушкак бригада кылдыр каттышканнар. Турбинага хереглээр кезектерин чорударының графигин эразында холбаалыг бүдүрүлгелер —«Ижорск завод» каттыжыышкынының «Электропульт» заводунуң болгаш өске-даа черлерниң коллективтери чаартканнар.

Оон түннелинде станцияның баштайгы турбиназын бо чылын ажыглалга киирер талазыбиле оон тудугжуларының болгаш монтажчыларының социалистиг хүлээлгезинин күүсеттинеринге таарымчалыг байдалды ленинградчылар тургускан. Ол агрегат чылда-ла ийи миллиард ажыг киловатт-шак электри энергиязын ажылдап кылыр.

БИЖИКЧИЛЕРГЕ

С Ө С

Календарьда база бир чыл. Республиканың чурттакчыларын чер санындан, харын оон дашкаартан-даа чаа 1978—онгу беш чылдың үшкүзү — шалыпчы күш-ажылдың чылының корреспонденциялары «Шынның» почтазы-биле редакцияже шуужүп эгелээн. Эрткен юбилейлиг чылды күш-ажылчы чедишкиннерлиг доосканын, үшкү чылче бүзүрелдиг базымбиле киргенин ол чагааларда бижип турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылының юбилейин байырлаан база ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганывыс эрткен төөгүлүг чылда «Шынның» почтазы сан болгаш утка талазы-биле мурнукузуңдан дыка байлак болган. 1977 чылдың дургузаунда «Шынга» 6200 ажыг чагаа келген. Оларның барык деп кезин солуннарга парлаттынган.

Республиканың аңгы-аңгы районнарындан болгаш «Тыва кобальт», В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттардан 60 чылдың алдарлыг юбилейинге турааскаатан «Октябрьның ачызында» деп рубрикалыг арыннар, «Октябрь — кижилерниң салым-чолунда» деп рубрика адаанга парлаттынган үүлдер солуннуң хөй саныг помчукчуларының кичээнгейин хаара туткан. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин парлаптары билек, ону деткип, үүлдүгүзүнгеп, тодаргай санал-оналдарлыг он-он чагаалар редакцияга келген. Конституцияга хамаарышкан ол бүгү материалдар база-ла помчукчуның сонуургалын хайныктырган. ССРЭ-ниң Конституциязының (Үндезин Хоойлузунуң) дугайында чагаалар редакцияже ам-даа шуушпушаан. Бо чугула тема. Редакцияга ындыг чагаалар мооп сонгаар-даа келир, олар солуннар арынарынга кол черин ээлээр.

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге сорук киргеи чер-черде партия организациялары, республиканың бүгү ажылчы чоннары бар аргаларны ажыглап, курлавырларны тыптыпын, каш дакпыр күжеңнишкинниг ажылдан турар. Улуг Октябрьның 60 чылынга белеткел үезинде, ону байырлан эрттирип турда, ССРЭ Конституциязының төлевилелин чугаалажын базэ ону хүлээп ап турда, чыгдынган ажылдың эки дуржулгазын быжыглаар болгаш улам көвүдедир сорулга бистиң мурнувуста салдынып турар.

Солуннуң хөй саныг ажылчын болгаш көдээ корреспондентилери бо чаагай херекке улуг салыышкынын киирерлер. Чер-черде ажыл-херектің байдалын, чаа эгелээшкиннерин, мурнакчы дуржулганы чогуур үезинде оларның анализтен бижээнинден ажылга чедишкиннер улам быжыглаттынар. Бир коллективтиң дуржулгазындан өскелери өргөпир, оларның ажыктыг үүлдерин боттарынга шингээдип нептередирлер. Ындыг чаа эгелээшкиннериң, мурнакчы дуржулганың дугайында хамыктың мурнунда солуннуң өңнүктери—көдээ болгаш ажылчын корреспондентилер бижип илередир, эгелеп дузалаар, ынчангаш оларның үүле-херээ үнелиг.

Сөөлгү үеде «Шынның» адрезинче чер-черден 480 ажыг кижи үргүлүү бижип, солуннуң ажылынга идепкейлиг киржип турар. Ажылдың ажыктынын бедидер, продукцияның шынарын эжиндери дээш социалистиг чарышты улам күштелдиреринге холбаштыр СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы ажылчын болгаш көдээ корреспондентилериниң мурнунга чаа чугула сорулгаларны тургускан.

Амгы үеде кыш орту кирген. Республикага кыштың эрткен үези чогумчалыг эки болган. Бо хүнверде коданнарда хой оолдап, чаш мал хүн бүрү нежежин, малчыннарның чымыштыг ижи эгелээн. Ниитиниң малын кыштан хүр-мөнди ажырар дээш шудургу ажылдан турар малчыннарның, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглериниң дугайында бижиир код сорулгэ көдээ корреспондентилериниң мурнунда салдынын турар. Оон-биле чергелештир часкы чер ажылдарынга белеткел амгы үеде калбарып, техника септелгези, ховуларже органиктиг чемишчидилгелер чедирилгези эгелээн болгай. Мал чеминиң чарыгдалының, оон камналгазының, техника септелгезиниң болгаш часкы хову ажылдарынга белеткелдің дугайында ажылчын болгаш көдээ корреспондентилериниң бактаан турары солуннуң чер-черде бижикчилер бөлүктериниң организаттааны рейдилерни редакция манап тур. Чаш мал ажаап, ону онча-менди доруктурар дээш дыжын, күжүн, билиин харам чок үндүрүп турар хүннүң маадырлары — хойжуларының, кадарчыларының, сакчаңчыктерниң, бызаа ажаакчыларының дугайында чагааларны бижиирги эргежок чугула.

Көдээ клубтарының, Культура бажыңнарының болгаш бригадаларда, фермаларда кызыл-булуңнарының малчыннар, тараажылар ортузунда чорудуп турар культура-массалыг ажылының дугайында материалдарны бижизе эки. Оон-биле чергелештир көдээ эмнелгелериниң, медицина ажылдакчыларының, башкыларның ажыл-ижиниң дугайында бижиирги база утпаар.

Эрткен чылдың болгаш бо чаа чылдың-даа почтазының чагааларының аразында ажылдап, чурттаарынга таарымча чок четпестерни илереткен шүгүмчүлелдиг материалдарны чок деп болбас. Чыл эгелээн ындыг-ла үр болбаан. Бо аразында «Шынның» почтазы-биле шүгүмчүлелдиг 20 ажыг чагаа келген. Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң гаражының соок, багайындан механизаторларның ажылдаарынга таарымча чогуп, Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даңгда чунар-бажыңның ажылында четпестерни Б. Бавуу, М. Чаш-оол олар бижээннер.

Ажылчын болгаш көдээ корреспондентилерже партия хүн бүрүнүң кичээнгейин салын келген. Ынчангаш чер-черде партия организацияларының мурнунда солуннуң бижикчилерни деткип, оларның чугула болгаш ажыктыг ижитге дузалажыры, ылаңгыя бижикчилер бөлүктерни дамчыштыр ажылдаары негеттинин турар. Ону беш чылдың үшкү чылыбиле солуннуң идепкейлиг дузалакчылары — ажылчын болгаш көдээ корреспондентилерге улуг-улуг чедишкиннерни күүседиве.

«1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир база бүдүрүлгениң ажыктының болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш демиселди күштелдивери-биле социалистиг чарышты калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы солуннарда парлаттынган. Социалистиг чарышты улам калбартырынче, бүдүрүлгениң ажыктының болгаш ажылдың шынарын бедидер, эвээш чарыгдалларын үндүрүп турган, бедик түннелди чедип алыр дээш бүгү улустуң демиселиниг идепкейлиг киржиринче партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организацияларын, бүгү ажылчы чоннарны СЭКП Топ Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК ол Чагаа-биле кыйгырган.

Бо онза чугула документтиде айыткан сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш чер-черде партия, профэвилел, комсомол организациялары ажылды организаастап, хемчеглерин ап эгелээн.

Ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер! Бо чаагай херекке идепкейлиг киржин турган, оон боттанылгазы дээш алдынын турар хемчеглериниң дугайын болгаш социалистиг чарышты организаастап, ону түннеп турарының дугайын, бүдүрүлгениң ажыктының болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш ап турар хемчеглериниң дугайын бижиңер.

СЭКП-НИҢ XXV СЬЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА !

ЧАРЫШ—БҮГҮ УЛУСТУУ БОЛЗУН

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын бистиң республиканың ажыл-ишчилери улуг үүлдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп ап турар

АЖЫЛ-БИЛЕ ХАРЫЫЛААР

Ол чугула документтиги бистип совхозтуң ажыл-ишчилери улуг үүлдүгзүнүүшкүн-биле таныжын, ажыл-ишке удуртулга ыылдыр хүлээп алган.

Чылдың баштайгы хүннеринден эгелеп ажылдың үзүктелиишкин чок болурун, күш-ажылчы коллектив бүрүзү планныг онаалдаларын база социалистиг хүлээлгелерин күүседирин хандырар дутайын ук Чагаада чугулаган айыткан болду.

Бистиң «Кызыгаар» совхозтуң № 1 хойжу бригадазы кыштаглаашкынны организаастыг эртирип турар. Мында малчын бүрүзү ниитиниң малын хүр-чаагай кыш ажырар, продуктулуун бедидер дээш демиселде хаара туттуңгач.

Бригадада 13 кодан хойнуң 12-зинде төрүүр хойларны тургускан. Ниитизи-биле төрүүр 4700 ажыг хойнуң байдалы хүр-чаагай, мал чеминиң курлавырын кыштагларда чедиргеи. Комсомол комитеди 30 ажыг аныктарны комсомолчу путёвка-биле сакманщыктедип чоруткан. Малдың чаш төлүн чидириг чок камгалаан ап, менди өстүрер дээш чарыш бо хүннерде улам калбарып турар. Бо ажылга үлегер-чижээн көргүзе берген малчыннар аз-ооп эвес.

Чижээ, Иштин-Хаванта С. Дажының аалында 194 хой оолдаан, хураганнары шупту онча-менди. Мында комсомолчу сакманщик З. Соян 85 хураганны ажаан турар. Үстүнде адаанывыс бригаданың мал эмчизи В. Сат, бригадир Н. Дандаа олар коданнарны кезип, чаш хураганнарны дуаарлавышаан, сыкыртыышкынны кылып турар. Малчыннар Б. Борбак-оол, С. Дарбык, Х. Монгуш оларның болгаш өске-даа малчыннарның коданнарында малдың чаш төлү базэ онча-менди доругуп турар.

Совхозтуң кыштаг бүрүзүнде суг кудар савалар, мал чемгерер оңгачалар бар. Малга чылыг суг бээринге таарымчалыг байдалды тургускан. Партком кежигүннерин, көдээ Советтиң күүском кежигүннерин бригадаларда болгаш коданнарда быжыглаан. Малчыннарның ажылга харыысалгазын бедидип, күжү кошкак болгаш чаа оолдаан хойларга немелде чемнерни бээрин организаастаан.

Амгы үеде совхозтуң малчыннары беш чылдың үшкү чылында алган социалистиг хүлээлгелерин база планныг онаалдаларын күүседир дээш ийи дакпыр күжеңнишкиниг ажылдан турар.

Д. МОҢГУШ,
«Кызыгаар» совхозта партком секретары.

СОРУК КИРГЕН ХОЙЖУЛАР

Ыраккы Мөңгүн-Тайга районунуң малчыннары ол Чагаага сорук киргеш, хой бүрүзүнден хураганны менди өстүрер сорулганы салганнар. Бо хүннерде районнуң совхозтарында беш муң ажыг баш хой төрээн, төлү чаңгыс-даа баш хораваан менди доругуп турар. Оон иштинде «Малчын» совхозтуң малчыннары дөрт муң хире хураганны бо хүннерге чедир бүрүн доруктурган.

«Малчын» совхозта Салчак Харлыг-оол удурткан № 1, Владимир Кара-Сал удурткан № 3 хойжу бригадаларның ишчилери ол Чагаага сорук кирип, малды менди кыш ажырар, оон чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш бар-ла арга-курлавырларын мөөнгөннер. Ылангыя Николай Иргит, Алексей Комбуй-оол, Калдар Надаажап, Кара-оол Бады оларның коданнарында кыштаглаашкынның байдалы өскелерден дээре болуп турар.

Районнуң эң ырак булуңу—«Мөгөн-Бүрен» совхозтуң хойжулары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Хүлер-оол Коцгаржап, Иргит Комбу, Иргит Чамый оларда эң хой хой оолдаан болгаш оон хураганнары чидириг чок.

К. МААДЫ.

ТАНЫЖЫЛГА ЭГЕЛЭЭН

Чадаананың автотранспорт бүдүрүлгезинге, «Транссельхозтехниканың» автобаазазынга, «Чыраа-Бажы» совхозтуң төвүнде Культура бажыңынга болгаш өске-даа черлерге Чагааның таныышкан митингилер болгаш хуралдар болган. Аная санал берген кижи бүрүзү Чагаага харыы кылдыр 1978 чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, каш дакпыр күжеңнишкиниг ажылдаарын чуглалааннар.

Чадаананың автотранспорт бүдүрүлгезинин чолаачызы Сергей Бочкарев ону беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл болур оюнда күүседирин аазааш, эштерин бүдүрүлгениң ажыктын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш шалыпчы ажылдаарынче кыйгырган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын ажылчы чонга тайылбырлаа, тапыштырары-биле 20 лекторну партия райкому бүдүрүлгелерже, совхозтарже чоруткан.

М. СЕВЕН.

Чөөн-Хемчик район.

Главкрасноярсктудугнуң «Тыва тудуг» трезиниң коллективиниң СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Трестиң коллективи боттарының аргакурлавырларын санап көргеш, шалыпчы күш-ажылдың чылында дараазында социалистиг хүлээлгелерни алган.

ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Керээлиг ажылларның чыл планын декабрь 28-те күүседир, пландан ажыр 100 муң рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кылыр.

Бүдүрүлгениң организациязын улам сайыралып, эртем-техниктиг депшилгенин чедишкиннерин ажыгланыңдан күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн пландан ажыр 0,1 хуу бедидер, тудуг-монтаж ажылдарының ботүнезин планда көрдүгениниден 0,1 хуу чиигедир.

Тудуг материалдарын чөптүг чарыгдап, 30 муң рубльдин камналгазын чедип алыр. Оон иштинден: 120 тонна цементини, 150 муң кезек туйбуну, 160 кубометр ыяш материалдарын, 45 тонна металлды, 2 муң квт-шак электри энергиязын, 10 тонна кыыр-чаар материалдарны камнап алыр.

52,2 муң дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын декабрь 15-те ажыглалга киирер, боттарының ажыглаары чуртталга бажыннарының тудугларын ажыглалга кииреринин планын декабрь 20-де күүседир.

Ак-Довуракта 60 аал чурттаар бажыңны июньда, Чаа Шагаан-Арыгда чылыг четкилерин сентябрьда, Кызылда 129 аал чурттаар бажыңны сентябрь 5-те, 60 аал чурттаар бажыңны ноябрь 5-те, Ак-Довуракта ТЭЦ-ти алтыдарын декабрь 20-де—хуусаа бетинде кылып дооскаш, хүлээдир.

Ажыглаага киирер бүгү объектилерниң 75 хуузун «эки» демдек-биле хүлээдир. Тудугнуң шыпарын башкарарының системазында ажылдап турар бригадаларның ниити хемчээлин 80 хуу чедирер.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның ажылындан 355 муң рубльдің камналгазын чедип алыр.

Бот-орулга-чарылгаже 5 бригаданы шилчидер.

Өөредилге комбинадынга 995 ажылчынның билиин бедидер, чаа профессияга 915 ажылчынны өөредир.

Күш-ажылдың чурумун үрээн таварылгада коллективтиг харысалга дугайында «Кызыл тудуг» эргелелинде М. Д. Шиповаленконуң удуртканы комплекстиг бригаданың эгелээшкинин деткиир.

«Совет Тыва» совхозка шеф дузалаччызын үргүлчүлээр, 50 тонна ситения белеткеп бээр.

ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Бараанның продукция бүдүрериниң чыл планын декабрь 25-те күүседир, 30 муң рубльдің бараанын пландан ажыр бүдүрер, сайгарар.

4 муң квт-шак электри энергиязын, 120 гкал. бустуу, 10 тонна цементини, 5 тонна канны — ниитизи-биле 1,5 муң рубльдің материалдарын камнап алыр.

Чаартыкчы саналдарны ажыглаанындан 30 муң рубльдің экономиктиг камналгазын алыр.

Социалистиг чарышка «Абаканпромжилстрой» трестиң коллективин кыйтырган.

Социалистиг хүлээлгелерни партия-ажыл-агый активиниң хуралынга чугаалашкаш, хүлээп алган.

АВМ АЖЫЛДАВЫШААН

«Революцияның чалбыжы» совхозтуң мал чеми белеткээр тускайлаттынган механизастаан бригадазының бир звенозу тараа саванындан чемиштиг далган кылырын ам-даа үргүлчүлевишаан.

— Савандан далган кылырын кара күстен-ле эгелээн бис—деп, АВМ-ниң оператору Георгий Петрович Тырышкин биске чугаалады. Бо ажыл кышты оттур үзүктелбес.

— Савандан чеже тонна далган бүдүрдүнер?

— Октябрьда-ла эгелээн улус бис. Барык-ла 100 тонна ажырдывыс.

ЧУРУКТА: АВМ-ниң ниити хевири болгаш оператор Г. Бахирев.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

АЖЫЛ—ЧОРУДУЛГАНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММАЗЫ

Республиканың коммунистери, бүгү ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, аная СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан түннелдерни болгаш үүлдерни беш чылдың үшкү чылында планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир талазы-биле ажыл-чорудулганың дайынчы программазы кылдыр хүлээп алган. Дүүн чамдык районнарга эрткилээн СЭКП райкомнарының пленумнары болгаш актив хуралдары ону тодаргай көргүскен.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Илеткелчи, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары Ш. И. Куулар болгаш пленумга санал бергеннер ону беш чылдың ийги чылының планнарын күүседирде турган четпестерже код кичээнгейни угландырган. Күш-ажылды кошкак организаастаацылдан, күүсекчи сагыдга-чурумнуң кошкаандан элээн хой совхозтар күрүнеге продукция садар планнарын күүсетпээн. «Шекпээр» совхоз ышкаш, ындыг ажыл-агыйларда парторганизациялар организакчы болгаш кижизидилге ажылын күштелдиргениниң эки түннелдер чедип алдынын турар. Районда ажыл-агыйжы эвес, оорлашсанчыгдаар чоруктуң уржуудан малдың чидириглери хөй болуп турар, чер ажылының культуразы база куду деңнелде.

Пленум бүдүрүлге, чоннуң амыдырал хандырылга черлериниң, транспорт, тудуг организацияларының ажылының түннелдерин бүгү талалыг анализтээн. Чижээ, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективинде бергелер ам-даа хой болуп артышаан, комбинат план күүселдезинден элээн хожудан турар. Ынчалза-даа коллективтиң ишчилери ону ажыл эртип турарын соөлгү айларның түннелдери көргүскен. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазында айыткының өзугаар организакчы ажылдың деңнелин бедидериниң, күш-ажылдың сагыдга-чурумун бүгү талалыг быжыглаарының, бүдүрүлгениң курлавырларын тып ажыглаарының чугулазын пленумга айыткан.

ТЭЭЛИ. Районнуң ажылчы чоннары беш чылдың ийги чылында намдык чедишкиннерни чедип алганын СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. С. Данзын-оол пленумга демдеглээн. Күрүнеге суг садарының планын ажыр күүсеткен. Бүдүрүлгелер планда көрдүгениниден 130 муң рубльдің продукциязын хөйну бүдүргеи. Районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында, ыяш ажыл-агый чериниң, Ырбанның ыяш белеткел пунктузунуң, кооперативтиң аңныр тывыш чериниң коллективтери өлүк-тывыш планын база ажыр күүсеткен.

Ынчалза-даа беш чылдың онаалдаларын күүседир чамдык көргүзүүлер, талазы-биле хожудап турар. Ону күүседиривиниң аргаларын пленум айыткан.

ТООРА-ХЕМ. Эрткен чылын район чамдык чедишкиннерни чедип алганын илеткелчи, СЭКП Тоожу райкомунуң бирги секретары С. К. Орус-оол болгаш пленумга чүве чугаалаан эштер «Тоора-Хем» совхозтуң кадарчызы Код Баир, од ажыл-агыйның тракторизи Бараан Бальчий-оол олар болгаш өскелер-даа демдеглээн. Күрүнеге суг садарының планын ажыр күүсеткен. Бүдүрүлгелер планда көрдүгениниден 130 муң рубльдің продукциязын хөйну бүдүргеи. Районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында, ыяш ажыл-агый чериниң, Ырбанның ыяш белеткел пунктузунуң, кооперативтиң аңныр тывыш чериниң коллективтери өлүк-тывыш планын база ажыр күүсеткеи.

Ынчалза-даа беш чылдың онаалдаларын күүседир чамдык көргүзүүлер, талазы-биле хожудап турар. Ону күүседиривиниң аргаларын пленум айыткан.

ЭРЗИН. СЭКП райкомунуң пленумунга илеткелди ооп бирги секретары А. Ч. Монгуш кылган. Илеткелчи болгаш санал бергеннер «Мөреп» совхозтуң хойжузу Орус Намдан, «Нарын» совхозтуң директору К. М. Дүтер, Ленин аттыг совхозта мыйыстыг бода мал фермазының бригадири Төмүр Эгер, районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының даараныкчылы Марина Суван болгаш өскелер-даа ажыл-херектің байдалын сайгарбышаан, ажыглаттынмаан курлавырларның дутайын чугаалааннар. Районда малдың баш санын өстүрери хожудап, 10 муң баш хой, ошку, 600 баш мыйыстыг бода мал четпейн турар.

Бо чылын планныг сорулгаларны күүседир талазы-биле районнуң малчыннарының мурнунга улуг болгаш нарын сорулгалар туруп турар. Ону чедип алырының аргалары барын пленумнуң кирижкилери айыткан.

ДҮҮН. СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң пленуму база болган. Аная райкомнуң бирги секретары О. Н-С. Шагдыр-оол илеткеп кылган. Хандагайтыга партия активиниң хуралы болган, аная илеткелди СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары Ч. Х. Ооржак кылган.

СЭКП райкомнарының пленумнары болгаш Өвүр районнуң партактив хуралы тодаргай доктаалдарны хүлээп алган. СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң түннелдерин, аная СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан түннелдерни болгаш үүлдерни беш чылдың үшкү чылының планнарын күүседир талазы-биле Чагаазынга дүштүр сорулгаларны тодараткан.

ШЫНАРЛЫГ, КАМНАЛГАЛЫГ

Енисей бассейнинин судно септекчилери онгу беш чылдың үшкү чылында «Бедик шынарлыг, камналгалыг ажылдаар»— деп чарыпта киргеш, кызымак ажылдап турар.

Хем флодунуң министерствозунуң коллегиязы, далай болгаш хем флодунуң ажылчыннарының профэвилел ТК-зының президиуму каттышкан хуралынга «Чурттуң бүгү хемчилериге Енисей бассейнинин мурнакчы ажылдыг судно экипажтарының болгаш судно септекчилериниң кыйгырыын» чугаалашкан. Ол коллективтериң кышкы үеде судволар септээрин хуусаа бетинде бедик шынарлыг, камналгалыг эрттирер дээн инициативазын изин-биле деткээн.

Тываның хемчилери Енисей бассейнинин хемчилериниң ол кыйгырыын партияның ажык хуралынга чугаалашкаш, коллективте бар арга-курлавырларны долузу-биле ажыглап турган, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээгеш.

Онгу беш чыл—шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы болгай. Ынчангаш шынар болгаш ажыктыг чорук дээш ажыл-иш дээрге-ле, совет кижи бүрүзү, күш-ажылчы коллектив бүрүзү, күш-ажылдың чурум-сагылгазын, камналга чурумун шыңнаы сагыыр, кылып турар ажылынын, бүдүрүн турары продукциязының шынарын бедидерин дээн ол-дур дээрзин партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев чугаалаан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының ол чугаазы бистиң, хемчилериниң ажыл-ижиниске дорт удуртулга болур.

Юбилейлиг чылдың эжиндириишкинин чедиишкиниг доостувус. Ажылывысты моондаа экижидип, ам-даа чедиишкиниг ажылдап болурувусту мурнакчы экипажтарның дуржулгазы бадыткап турар.

Шалынчы күш-ажылдың чылы эгелээн. Оны хемчилер күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле эгеледи. Ам бистиң мурнувуста кол сорулга—онгу беш чылдың үшкү чылының эжиндириишкининге белеткелди кыска хуусаада эки шынарлыг кылдыр кылып доозары. Бо чылдың эжиндириишкининиң чедиишкини бистиң септелгеге канчаар ажылдаа-ныыстан кол хамааржыр. Ынчангаш коллектив кежигүнү бүрүзү бодунуң ажылынга харыысалгазын улам бедидер, кылган ажылын бүрүнү-биле харыылаар. Коллектив кежигүнү бүрүзү — станокка-даа ажылдап, теплоход-даа башкарын турар болза, бодунуң кылып турар ажылының өзулут мастери, эш-өөрүнге дузалаарынга кезээде белен, быжыг чурум-сагылгалыг болур ужурлуг.

Өске-даа чамдык бүдүрүлге коллективтериндe ышкаш, бистиң коллективте чедир ажыглаттынмайн турар курлавырлар база бар. Оларның бирээзи— ажыл шагын долу ажыглаары. Бир эвес шак, минута бүрүзүн долу ажыглаар болаувусса, флотту чогуур хуусаада, харын-даа хуусаадан эрте, эки шынарлыг кылдыр септеп ап болурунуң аргалары бисте бар.

Хем флодун бедик шынарлыг, хуусаадан эрте септеп доозар дээш чарыш бисте калбарган. Флоттуң үрелиишкинге таваржыр чоруун болдурбас, ажыл үезинде немелде септелге кылбас дээш септелгениң шынарынче кол кичээнгейни угландырып турар бис. А хем флодун хуусаа бетинде ажыглалга киирери дээрге-ле, эжиндириишкинни чогуур үезинден эрте, организастыг эгелээри, сугнуң чогуур тереңинин үезинде бедик темп-биле ажылдаар дээнивис ол.

Хем флодунуң ажылдакчыларының мурнунда база бир кол сорулгаларның бирээзи — камналгалыг ажылдаары. Ол дээрге, флотту башкарыш, ажылдадырынга чарыгдалдарны эвээжедири, чүк соертүлгезиниң болгаш пассажирлер аргыштырылгазының бот-үнезин чиигедири-дир. Ол чорук хем флодунуң ажылын улам экижидеринге, металлды, кывар-чаар материалдарны, электри энергиязын, күш-ажылчы курлавырларны камнап алырынга чедирер. Ол чугула, харыысалгалыг ажылды чаңгыс-даа хүн чидирбейн бо хүннерде эгелээри чугула дээрзин хемчилер билир.

Хем флодунуң ажылының ажыктыг чоруун бедидеринге ооң удуртукчу кадрларын белеткээри, оларны ажылга таарыштыр тургузары кол айтырыгларының бирээзи. Бир эвес флоттуң чаа томуйлаткан капитан-механиги чүгле чазын, эжиндириишкин эгелээр чоокшулай бергенде суднога келир болза, ажыл эжижиезин билдингир. Оны кичээнгейге алгаш, судволар септелгези эгелей берген үеде теплоход бүрүзүнге-ле доктаамал удуртукчуларны тургузуп турар бис. Септелгеге хамаарышкан бүгү айтырыгларны харыылап, эжиндириишкинге киржир экипажты ол тургузуп, судволарның техниктиг байдалын бүрүнү-биле харыылаар ужурлуг.

Тываның хемчилериниң мурнунда соруулгалар улуг. Ылаңгыя эжиндириишкинге белеткелди организастыг эрттирер, септелгениң шынарын эрттирүкү чылдарымыдан улам экижидерин болгаш оны хуусаадан эрте доозарын хүлээгеш. Оларның сөзү ажыл хемчилиге карышпас дээрзинге бүзүрээр бис.

О. ПЕТРОВ.

Енисей пароходтевозунуң Кызылда район эргелелиниң начальниги.

УКРАИН ССР. Хүн радиациязын ажыглап тургаш, соокту кылып алыр херекселдиг кол хевирин Киевте чогаадып тургускан. Ол херекселди Ашхабадтың хөй каът баныцларын чаңгыс төп чердеи соок салгын хады-биле хандырар сорулга-биле кылган. УССР-ниң Эртемнер академиязының чылыгның техниктиг институдунуң болгаш Туркмен ССР-ниң Эртемнер академиязының Техниктиг-физика институдунуң эртемденнери соок салгыннадыышкын кылыр ындыг херекселдерни кады чогаадып тургусканнар.

ЧУРУКТА: (солагай таладан оң талазынче) УССР-ниң Эртемнер академиязының чылыгның техниктиг институдунуң чылыг маесаларының солчулга секторунуң удуртукчузу Олег Александрович Кремнев, институттуң конструктор-технологтуг дуржулга бюрозунуң чылыг соодун, хандырарының кидизиниң эргелекчизи, техниктиг эртемнер кандидады Эрих Рувимович Гроеман болгаш институттуң конструктор-технологтуг дуржулга бюрозунуң паналыныг техниктиг эртемнер кандидады Виктор Яковлевич Журавленко агаар соодар херекселдиг кол үлегер хевириниг чанында турлар.

Ю. МОСЕНЖНИКТИҢ фотозу. (СЭТА-ныд фотохрониказы).

ЭЭЛЧЕГНИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

Кызылдың сайгарылга баазазының дээрбе цегинде калбарган социалистиг чарышка хөй саныг ээлчеглер, бригадалардан аныяк специалист Сергей Орус-оолдуң удурткан ээлчээ эң шалынчы ажылдан турар. Эрткен юбилейлиг чылдың планныг даалгазын бо коллектив хуусаадан эрте күүсеткен. Ам ол ээлүетнин күш-ажылчы календарында бо чылдың ийнги кварталы костүп келген.

Эки көргүзүглерни бо ээлчег бедик мергежилдиг специалистернин ачызында чедип ап турар. С. Орус-оол 1976 чылда Москванын технология институдун чедиишкиниг доосканы, ол бүдүрүлгеге ажылдап эгелээн. Бо үениң дургузунда ол теорияны практика-биле сырый холбап, мергежилдиг кадрларның санынга кирген. Ооң ажылынга бердингени, ажылчынар-биле эптиг-эолдээн, ажылдап билирин, быжыг билиин барымдаалаан, комбинаттың удурткулары эткен чылын оны ээлчег начальнигинге томуйлаан. Кыска үениң дургузунда ооң удурткан коллективи мурнакчыларын одуруунга кирген.

— Бистиң ээлчээвисте 12 кижи ажылдап турар, оларның колдуу-ла даанган ажылынга эз-харыысалгалыг улус чүве. Ынчангаш планныг опаалдаларывысты ажыр күүседип турар бис—деп, С. Орус-оол чугаалады.

Янзы-бүрү транспортёрларның болгаш оске-даа дерилгелериң ажылын контрольдап, үрелиишкин болган таварылгада ону чайладырының хемчээн дарый ап турар кол кижи—ээлчег механиги болур. Бо ээлчегде Анатолий Фёдорович Апин дуржулгалыг механикке санадын турар. Улуг-даа, үүрмек-даа үрелиишкиннерни ол эңдевес, дораан эдип, цехте ажылчынарның ажылдаарынга таарымчалыг бүгү-ле байдалды тургузар дээш кызымак чоруун көргүзүп турар.

Бо цехте ажылдаар күзелин илередип, бүдүн-чартык чыл бурунгаар аныяк өгбүле Херел-оол биле Лариса Санчайлар чедип келген, Херел-оол тускай мергежил чок-даа болза, электри талазы-биле ажылга сундулуг, аңаа соцуургалдыг болган. Ону барымдаалаан, аныяк оолду Благовещенскиже электриктериниң алды ай хуусаалыг курузунче чоруткан. Каш ай бурунгаар Х. Санчай ону чедиишкиниг доосканы, чедип келген. Ам цехтиң мурнакчыларының аразында кирип турар.

Лариса Санчай—магнитчик. Ооң ажылдаар чери — тараа арыглаар участокта. Тараа аразында киргеш янзы-бүрү бок, демир-дес аймаан биеэги дег элгеп, шишкин турбас. Ону тускай сорунзалыг херексел-биле сордуруптар. Чыылган бокту чогуур үезинде аштап, арыглап турар кижилериниң бирээзи Лариса ол.

— Даанган ажылынга эз-харыысалгалыг, бодунуң кызымаа-биле оскелерге үлегерлиг чоруун көргүзүп турар мурнакчыларга Херел-оол биле Лариса Санчайларны чоргаарал-биле адап турар бис. Өөрүнүң болгаш комбинаттың ындыг мактальнга олар төлептиг-даа—деп, ээлчег начальнигы С. Орус-оол чугаалады.

Онгу беш чылдың үшкү чылы үнгеннеп баар эдээн каш хонук эрткен. Дээрбе цегинин ишчилери күш-ажылчы темпизин кошкатпайн улам шудургу ажылдап турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТАРДА: магнитчик Лариса Санчай; цехтиң оперативтиг хуралы. Бо чылдың ийнги кварталының үлүүнде кирген ээлчегниң ажылын планнап турары.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

КИЧЭЭНГЕЙНИ—КАМНАЛГАЖЕ

● Партия-ажыл-агый активиниң хуралындан ●

«Тыва тудуг» трестин 48 дугаардыг тудуг эргелелиниң коллективи юбилейлиг чылдың түүнелеги үндүрүп, онгу беш чылдың үшкү чылында чаа сорулгалар дугайында чугаалашкан.

Эрткен чылда коллектив чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 1976 чылдыңдан 29,6 хуу өскен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 0,2 хуу ажыр күүсеттинген болгаш 1976 чылдың децнелиден 9,8 бедээн. Республиканың хөгжүм-шин театрын, кидис идик кылыр цехти, Элегес-Аксында хана материалдары кылыр, Кызылда ыяш болбаазырадыр заводтар болгаш ооңдаа оске дыка хөй объектилериниң шеверлел ажылдарыңа эки шынарлыг кылып дужаган. Эргелелдиң А. И. Елышова, Р. Ф. Григорович, Е. Д. Мязина олар баштаан бригадалары яйн чыл планын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Онгу беш чылдың үшкү чылында планныг опаалдаларын күүседир дээш эргелелдиң тудугжулары социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Үк хүлээлгелериниң чамдык пунктуларын көргүзээлиңер.

Тудуг-монтаж ажылдарының планын декабрь 27-де күүседир болгаш пландан ажыр 10 муң рубльдиң ажылдарын кылыр.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планнаттынганындан 0,6 хуу, 1977 чылдың децнелиниден 1,5 хуу бедидер.

Нормокомплектилерни ажыглавышаан, шеверлел ажылдарының специализациязын улам сайзырангайжыдар.

Бригадаларны бот-орулга-чарылгадыг аргаже шлчиткениниң болгаш материалдарны камныг ажыглаанындан олифаны 8 муң рубльге, чугайны 2 муң рубльге, хоюдугну 5 муң рубльге камнап алыр.

35 муң дөрбелчин метр чурталга шолун ажыглалга киирер.

Чаартыкчы саналдарны, техниктиг информацияны, чаа техниканы шиңгээткениниң 30 муң рубльдиң камналгазын алыр.

Ажыглалга киирер объектилерни «Экиден» куду эвес демдек-биле хүлээдир.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле коорду дээш шимчэшкинге 50 кижини, экономистиг, техниктиг болгаш коммунистиг күш-ажылдың школазында өөредилге 176 кижини, ажылчын аныяктар школазына 8 кижини хаара тудар.

Шеверлекчиниң мергежилинге 100 кижини өөредир.

Юбилейлиг чылда ажыл-ишчи чедиишкиннери дээш бөлүк мурнакчылар: бызанчы Мароол Аракчаа, бригадирлер Валентина Борбак-оол, Августа Ельшова, Лидия Мязина, Зоя Шыырап, тудуг инженери Мария Громова, шеверлекчидер Зоя Оюн, Ольга Мамученко, бызанчы Геннадий Тереховский, тудуг участогунуң начальниги Валентина Станковская болгаш ооң-даа оскелер «1977 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хорек демдээ-биле шаннатканнар. Бригадир Татьяна Михайловна Осиповага Аар машинатудуг үлетпүрүүнүң министерствозунуң болгаш ол адырын ажылдакчыларының профэвилелиниң Төп Комитединиң хүндүлел бижиин тывыскан. Мурнакчы шеверлекчи, комсомолчу кыс Зина Ховалыг база ол-ла министерствонуң болгаш профчөвүлелдиң шугумундан «Социалистиг чарыштың тергинин» деп хорек демдээ-биле шаннаткан.

Мындыг чедиишкиннер-биле чергелештир № 48 тудуг эргелелиниң ажылында шиитпирлеттинмээн айтырыглар, четпестер хөй. Тудуг-монтаж ажылдарының планы 87 муң рубльге чедир күүсеттинмээн болгаш дыка хөй бүдүрүлгеэкономистиг көргүзүглер планнаттынган децнелге четпээн. Бүдүрүлге планы күүсеттинмейн турарының бир кол чылдагааны шеверлекчи бригадаларны ажыл-биле чедир хандырбайн турарында. Азы бир объектиге хөй шеверлекчи бригадалар келгениниң ботботтарынга шаптыктаар чоруктар бар. А чамдык үелерде бригадалар ажыл чок, аңаа олурар, чок-ла болза ылаңгыя чылдың тончүзүнде мырыңайла чайзырангай апаар, дужаар объектилерге шеверлекчилер чедиишээниңден бригадаларны аңгы-аңгы объектилерге чорудуп туруп бээр.

Шак мындыг чоруктар ажылга улуг шаптыктаашкынларны болдуруп турары билдингир. Ынчалза-даа мындыг чонтут чылдагаанар-биле чергелештир эргелелдиң удуртулгазының, парткомунуң буруузу-биле шеверлел ажылдарына механизацияны четпес ажыглан турар болгаш бригадаларда политкижизидилге ажылы чогуур децнелге чедир тургуступааның демдегээри чугула. 1977 чылда чылдагаан чок ажыл шагы үстүнгениниң 307 кижи-хүн чидириг болган. Ол ышкаш ажылга доктаавас, ажылдан үнер чоруктар хөй. Бо чылын 176 кижи ажылдан үнген, 158 кижи ажылга хүлээп алдынган.

Сөөлгү ийн чылдарда шеверлел ажылдарын механизастаары куду деннелде түрүп келген. Хана хоюглаар, шала десилээр машиналар, нормокомплектилер бригадаларда чок, оларны ажыглаарынче мастерлер шуут сагыш салбастаан. Шеверлел ажылдары чоруп турар объектилерге көдүрүкчүлерни тургуспаан, шеверлекчилер хөй каттарже чугайны, будукту, хоюдугну, шала маңзаларын хол-биле даңыглаарынга хөй үе-шакты чарыгдап турар. Хуралга сарал берген бригадирлер, мастерлер туттунуп турар объектилерни шеверлээр ажылдарга багай белеткеп турарын айыткан. Чылыгны объектилерже озалдадып киирер, азы объектилерни чылыглааны багай болганындан чылыг чедиишпес. Ооң уламындан штукатурлаан малгаш кургавас, хана доңуп турар. Ынчангаш малгажы кээп дүжер азы чарылгыдай бээр. Ооң чижээнге бригадир Е. Бизяева ам бо хүннерде оларның бригадаазы ажылдап турары № 7 бажында соок болганындан хоюдуг безин доңа бээр-дир — деп чугаалаан. Ынчангаш шеверлел ажылдарының шынары кудулаар, дыка хөй ажылдарны катап кылыр ужурга таваржып турар.

Ооң аңгыда, туттунуп турар объектилерни долгандыр херимнерни «Кызыл тудуг» эргелели кылбайн турар болгаш ол объектилерни кадагалап, кадарары көрдүнмээн. Ооң уламындан хөй тудуг материалдары чидип, үрелип турар. Бо чылын № 48 тудуг эргелели 75 кубометр шала маңзаларын, 40 кубометр дилиг материалдарын, 5 муң дөрбелчин метр соңга шилин тудуг ажылдарынга чарыгдаттынганындан ажыр үндүр бижиир ужурга таварышкан. Тудуг материалдарны аңаа октагыладан аңгыда тудугжуларның талазындан оларны камнавас, бир объектиге ажыл доостургала чепсек-херекселдерин, материалдарны аңаа октагылаптар чоруктар хөй. Ынчангаш материалдар бок-довуран-биле холужуп каар, оларны машинага чүдүргеш апарыр төңлелтер. Бо чоруктар тудуг объектилериниде мастерлер, бригадирлер материалдарын кадагалалы дээш харыысалга чогундан, олардан кым-даа ындыг негелде тургуспазындан болуп турар. Ынчангаш бо талазы-биле ажылды эжиндери-биле тудуг материалдарының чарыгдалынга лимит-карточкаларны тургузары чугула деп тудугжуларның саналдан турары таварылга эвес.

Үстүнде айыттынган хожудаашкынларны болгаш четпестерни чайладырының аргалары эргелелде бар. Ынчангаш онгу беш чылдың үшкү чылының планныг опаалдаларын күүседирде № 48 тудуг эргелелиниң удуртулгазы, парткому, «Тыва тудуг» трест болгаш көрээлиг кол тудуг организациязы—«Кызыл тудуг» эргелели-биле ажыл-агыйны харыысааны күштелдирери чугула.

Н. ООРЖАК.

ҮРЕЗИН ЭВЭЭШ, ШЫНАРЫ ПАТ

Республиканың ажыл-агыйларынга чазын чажарынга 55,9 муң тонна үрезин хорек. Бо үеде ажыл-агыйларда барыы ооң чүгле 68 хуузу болуп турар. Ооң иштинде кызыл-тас үрезини 93 хуу хире бар. Картофельдии—45 хуу. Республиканың 17 совхозтары чазын чажар культураларның үрезинин четчири-биле уруп алган, олар дээрге колдуунда Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды, Кызыл районнарда чамдык ажыл-агыйлар-дыр. «Саян», «Кызыл тараачын», «Көк-Тей», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Алдан-Маадыр» совхозтарда үрезин планда көрдүнгениниңден хөй. Ынчалза-даа ажыл-агыйларның хөй кезииниң чазын тарыыр үрезини эвээш. «Кара-Хөл», «Торгалыг», «Коммунизмче орун», «Искра», Жданов аттыг, «Ак-Туруг», «Совет Тыва», «Чаа орун», «Тере-Хөл» совхозтарда үрезин шуут чок.

Шынарын хынап көрген 34,4 муң тонна үрезинниң 28 хуузу кондициязынга четпес болган, ылаңгыя боктуг тараа 22 хуу чедип турар. Эрзин, Тес-Хем районнарда бар үрезиннер барын-ла шупту чогуур кондиция чок. «Х Улуг хурал», «УТКА 25 чылы», «Сүт-Хөл», «Мурнанчы», «Кара-Хөл» совхозтар үрезин белеткелин багай чорудуп турар.

Моон алгаш көөрге, бо чылдың часкы тарылгазынга ажыглаар үрезиннер четчелеттинмээн, бар үрезинни чогуур чажар шынарынга чедир белеткевейн турар-дыр. Сорулга чүл дээрге үрезинни чоокку үеде четчелээри, бар үрезиннерни хынамчалыг белеткээри болур. Үрезин арыглаар бүгү пунктуларны, машиналарны ажылдадырын эжижидер, оларга опаалдаларны бээр, материалдыг болгаш моральдыг идиг беримишкиниң хемчегларин ында ажылдап турар кижилериниң ажылының бүдүрүкчүлүүн бедиринге таарыштыр ажыглаар херек.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының транспорт цегиниң чолаачылары юбилейлиг чылдың декабрьда 940 муң тонна даг массазын сөөртүр ужурлуг турган. «Юбилейлиг чылды шалынчы доозаал!»— деп кыйгырыгның адаа-биле социалистиг чарышты калбарткаш, олар ону бир миллион тонна чедирер хүлээлгени алганнар. Мурнакчы чолаачылар сөзүн ээлээн. Эрткен айда олар 1 миллион 42 муң тонна даг массазын сөөрткен. Чолаачылар Александр Прохоренко, Юрий Яковлев болгаш Александр Оськин оларның бригадалары опаа шалыышкын ажылдап, айның планын 111—122 хуу күүсеткилээн. А Яков Евдокименко, Григорий Карпов, Николай Черныщев, Юрий Краснов, Валерий Баяновский олар онгу беш чылдың үшкү чылының июль-ноябрь үлүүнде ажылдап турар.

* * *

Комбинаттың септелге-механика цеги Ак-Довуракның мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзинге санаттырын келген. Цех юбилейлиг чылда социалистиг чарышка киришкеш, чылы планын чедиишкиниг күүсеткен. Цехтиң коллективи 480 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген азы чыл планын 6,5 хуу ажыр күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 7 хуу бедидер планныг турган, 9 хуу бедиткен.

Декабрьда септекчилериниң күш-ажылчы темпизи кажигызындан-даа артык бедик болган. Цехтиң ээлчеглери болгаш бригадалары ай планын ажыр күүсеткен. Слесарь-каңнакчылар Н. Панов, Г. Солодов, Н. Кириллов, У. Иргит, Г. Конов, А. Аракчаа, токарьлар К. Кужугет, А. Конырин, Н. Бобков болгаш оскелер-даа эң бедик көргүзүглерни чедип алган, социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Коммунист Н. Аладинниң удуртканы слесарь-каңнакчыларның комсомолчу-аныяктар ээлчээ онза чедиишкиниг ажылдаан. Ол ээлчег ай планын 130 хуу күүсеткен. Ам септекчилер 1978 чылдың планныг опаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан, күжениишкиниг ажылдап киришкен.

М. ООРЖАК.

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫ ТҮҢНЕП КӨРГЕШ...

1977 чыл совет кижи бүгүдезинге кайгамчык өөрүшкүлүг, аас-кежиктиг, кажан-даа үттүндүрбас чыл болуп эрткен. Совет улус ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп ап, Улуг Октябрьның 60 чыл болган өөн байырлап эрттирген. Ол төөгүлүг болуушкуннарга төлептиг ужуражыр сорулга-биле бистиң коллективтин ажыл-ишчилери чыл эгезинде бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, хүн бүрүде сорук киришкиниг, бедик көдүрлүүшкүн-биле ажылдаан.

Хоорайның үлетпүр бараанар садыында 19 магазиниңнериң он сези 1977 чылдың планын декабрь 23-те 100 хуу, а ийн чылдың планын декабрь 18-те күүсеткен. Эрткен ийн чылларның дургузунда 1414 муң рубльдин бараан курлавырларын тургускан, бо хүннерде 1978 чылдың январь төнчүзүнүн үлүүнде ажылдап турар.

Үстүнде бедик көргүзүглерни чедип алырынга юбилейлиг чылда социалистиг чарыштың мурнакчыларының үлүү улуг болган. Чижээлээрге, № 10 электри бараанар магазинин бисте мурнакчы коллектив. Ооң бөгөлдири, садыгның хоочун ажылдакчызы Н. А. Губанова, бригаданың кежигүннери Зырянова, Вагина, Сырыгина олар Октябрь революциязының 60 чыл ооңга чедир ийн чыл планын күүседир деп бедиткен хүлээлгени алгаш, сөзүн ээлээннер. Ажыл-агый бараанары садар № 4 магазинде эш Т. Идимечевага удурткан бригада ийн чылдың планын ноябрь 5-те күүсеткен. Бо ийн коллектив 1978 чылдың октябрь 7-де, азы Совет Конституциязының бир чыл болур ооңга турасказалын, үш чыл планын күүседир социалистиг хүлээлгелерлиг ажылдап турар.

Бот-орулга-чарылгалыг чеди садыг черлериниң аразындан № 55 магазин социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Ооң директору А. В. Бойкина, профэвилел комитединиң даргазы П. А. Гривина коллективтиң кежигүннерин чарышче сырый эвилеп, кижи бүрүзүнүн иденкейлиг чоруун көдүрүп, оларның кижизидилгезин экижидип турар.

Мында чүгле бараан саарылгазының планы чыл дургузунда күүсеттинип турар эвес, харын садын алыкчыларның негелделерин кичээнгейлиг өөренмишаан, садыгның ниити культуразын бедидип турар. Садыгжыларның аажы-чаны ээлдек, оларның келин алган хеви безин арыг-силиг, өске садыгжылардан ылгалдыг. Магазиниңнің иштики, даштыкы кааспалгазы, бараанларның делгелгези база тускай хевир-биле чараштыр кылдынган. Коллективтиң бүгү ажылдакчылары социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, ооң түүнелдерин доктаамал үндүрүп турар. Эрткен чылда коллектив социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп артышаан, 1978 чылда Совет Конституциязының бир чыл болур ооңга төлептиг ужуражыр сорулга-биле амгы үеде чаа бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Үстүнде демдеглээн мурнакчылардан аңгыда, бистe ам-даа хөй ажылдакчылар мурнуку олуругда ажылдап турар. Бистиң ажылывыстың чедиишкиннериниге; хоорайның ажылчы чоннарының амыдырал-чуртталгазын бедидеринге оларның киирген үлүү дорт салдарлыг.

Эрткен чыл дургузунда үлетпүр бараанар садыы 15 делгелгелерни, 9 ярмаркаларны, 3 конкурстарны эрттирген, ооң экономиктиг ажыктыы 120 муң рубль болган. 1976 чылга деңнээрге, телевизорларны 280-ни, шактарны 2200-тү, мотоцикл аймаан 280-ни болгаш соодукчуларны 130-ни хөйнү саткан. Чонга бараанларны боттары шилип алыр арга-биле сатканының үлүү ниити саарылганын 62 хуузу болган.

Юбилейлиг чылда коллективтиң бедик көргүзүглери дээш I болгаш III кварталдарда СЭКП өбкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ өбкомунуң шилчин чоруур Кызыл тугун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижиин тывыскан. Ол бедик шанналарны чедип алырынга коммунистиг күш-ажылдың 97 шалынчылары, ол бедик эт дээш демнеежип турар 195 мурнакчылар, 97 комсомолчулар, 500 хире профэвилел кежигүннери улуг үлүүн киргеш, бо хүннерде-даа чарыштың тугун бедин-биле тудуп турарлар. Күш-ажылга шылгарангай ол ажылдакчыларның иштинден И. Н. Декабрьни РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижиин-биле шаннаан. Т. П. Хабарова, В. В. Охотникова, Вера Сандай, Лидия Хайдын болгаш Черепахина олар хөй катап шаннадып, мактадып келген. Бо хүннерде коллектив 1978 чылда социалистиг хүлээлгелерни ажылдан кылып турар, оларны бедик көргүзүглерлиг күүседирин хандырары Кызыл үлетпүр бараанар садыының ажылдакчыларының кол сорулгазы болур.

А. САЯН.

Кызыл үлетпүр садыының план килдизиниң эргеленчизи.

Школа амыдыралының чугула айтырыглары

АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ

«Нинти билиг школаларының өреникчилериниң өредилгезин, кижизидилгезин улам ыңай сайзыраңгайжыдар болгаш оларны күш-ажылга белеткээр дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырар сорулгаларының дугайын Барыын-Хемчик районнуң башкылары чоокта чаа чугаалашканнар. Бо талазы-биле илеткел кылган улус өредилге килдизиниң эргелекчизи С. К. Күжүгет, конференцияга санал бергеннер тодаргай чижектерин киирип тургаш, анализ кылганнар.

Өредилге чылының бирги чартыны доозулган. Районнуң башкылар коллективи өредилге-кижизидилгеш ажылдарны амыы нетелдерге дүүштүр чорудуп, бо талазы-биле чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Бо өредилге чылының бирги чартыында өредилге хуузу эрткен чылдыңга деңнээрге 0,8 хуу өскүп, Шекпээр, Эрги-Барлык, Бардык ортумак школалар (директорлары К. Т. Кинсан, Б. И. Делег-оол, С. М. Маадыр-оол), Ак-Довурак, Кызыл-Мажалыктың 8 чыл школалары (директорлары П. Д. Сундукова, В. Б. Монгуш) бедик деңнелди чедип алганнар.

Башкыларның аразында өреникчилерге ханы, быжыг билигни берип, боттарының эртемнериниң аайы-биле чогаадыкчы ёзу-биле ажылдан турарлар эвээш эвес. Оларга З. С. Дүктен-оол, Э. Н. Кураева, С. С. Норбу, С. О. Ковеймаа, М. Ш. Севил, Н. Н. Сапина дээш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Бүгү-нинти ортумак өредилге талазы-биле Хоойлуну районнуң чамдык школаларында боттандырыр турары четтпес. Бо өредилге чылында районнуң школалары өреникчилер хаара тудар талазы-биле улус ажыл-агый планын күүсеттиэн, барык 146 өреникчи школаже хаара туттунмаан. Бирги чартык чылда 7 өреникчи школазын каттап, өреңмейн барган. Бо талазы-биле тус-тус кодээ Советтер база чедир ажылдавайн турар.

Бирги класска кирген өреникчилерден 8 болгаш 10 класс доозулган турарының хуузу кончуг эвээш, 8 класска чедир 66,6 хуу, а 10 класска — 39,5 хуу болуп турар.

Өреникчилериң учёт-отчедуп, а оон документацияларын Дон-Терезин ортумак школада (директору М. Хертек) багай тургусканын, ында чамдык өреникчилериң «ис чок» болуп турары чоокта чаа чоруткан инспектор хыналдазындан илерээн.

Өредилге чылының бирги чартыында Дөң-Терезин, Хөнделен, Барлык, Аянгаты, Кызыл-Мажалык школаларының коллективтеринге өредилге-кижизидилге чорудулгалын кошкак боттандырганындан, түс-түс школа удуртукчуларының болгаш чамдык башкыларының ээ-харыысалга чогундан өреникчилер ортузунга корум-чурум үрээр, харын-даа кем-херек үүлгедир таварылгалар безин тургулаан.

Школачыларның өдей-политиктиг, аажы-чаа болгаш мөзү-шыпар кижизидилгезиниң айтырыглары, ол ышкаш эргежоойлу талазы-биле кижизидилге ажылы, оон пропагандазы районнуң школаларында ам-даа четпес тургустунган. Өредилге болгаш кижизидилге, күш-ажыл чарыдбас холбаалыг дээрзин чаа доктаалда тодаргай айытканы. Ынчангаш кандыг-даа кичээл амыдырал-биле холбаалыг, кижизидикчи уткалыг болуру чугула.

Өреникчиниң билиниң шынары башкыдан бүрүү-биле хамааржыр дээрзин билдингир. Шынарының болгаш ажылдың ажыктыының беш чылында башкылар коллективтери өредилгениң база кижизидилгениң эң сайзыраңгай арга-методтарын шинчээдип ап, боттарының ажылынга бедик үре-түүнелдиг чорукту чедип алыр үзүрлүг.

Районга дөрт бүдүрүлге бригадазы ажылдан келген. Олардан «Хемчик», «Шекпээр» совхозтарга ажылдан турган бригадалар эки көргүзүглерин чедип ап турар. Оон ангыда үш ыяш ажыл-агый болуу база тургустунган. Бо бригадаларның ажылында четпестер хөй. Доктаамал машина-техника-биле быжыглаваас, тускай участок шөлдерин бербейн турар, өреникчилериң амыдырал-чуртталгазын, ажыл-ижин багай организастап турар.

Школа доосканнарны өредилге черинче өредир болгаш ажыл-агыйга, бүдүрүлгеге хаара тудар талазы-биле четпестер хөй. 1977 чылда школа доосканда 340 доозукчудан 51 ижин кайда-даа хаара туттунмаан, ажыл-даа, өредилге-даа бодавайн олуруп турары, борта тодаргай чижек болур.

Ак-Довурак ортумак школазының башкызы Г. С. Салангинаның саналы солун болган. Школаның өреникчилерин күш-ажылга чаңчыктырар талазы-биле эдээн ажылдарны чоруткан. Чаныда даг-дүгү арыглаар фабрика-биле харылзаалы эки.

Барлык ортумак школазының директору М. М.-Ч Саан совхозта ажылдан турар өреникчилериң бүдүрүлге бригадазына чогуур дузаны совхозтуң талазындан чедирбейн турарын, оларның ажылын организастап турарында четпестер дугайын чугаалаан.

В. И. Ленин аттыг комбинатта өредилге-бүдүрүлге комбинадының эргелекчизи В. А. Яковлева комбинатка школа доосканнарын хөй хереглеттинип турарын, ында мергежил чедип алыры-биле өредилге турарын тодаргай чугаалаан.

— Школага бир автомашинаны бо өредилге чылында берген бис. Школа-биле аразыста харылзаа быжыг. 1973 чылдан бээр өреникчилериң чайын ажылдаар, дыштанырына тускай бригада төвүн тургузуп, аңаа бүгү таарымчалыг байдалды кылып берип, погаа, тараа культуралары өстүрер шөлдү быжыглаан бис. Күш-ажылчы чаңчылга бичиизиден эгелеп өредири чугула. Бистиң хоорай, суурларда уругларывыс күш-ажылга эки кижизидилгени, чаңчылдарны албайн турар. Бо талазы-биле ада-иелер четпес ажылдап, бажыңнар чанынга погаа, чечек тарывайн, малмаган, күш азыравайн турарывыстан уруглар чүү-даа кылбас — деп, «Хемчик» совхозтуң директору О. Д. Сарыглар бодунуң саналынга чөптүг чугаалаан.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ук доктаалын амыдыралга боттандырар төлөде бүгү арга-ларны, күшүг мобилизастап тургаш, чаңгыс-даа школа пазылыг уруг өредилгеден, кижизидилгеден дашкаар артпазын дээш, ажылдаары — башкылар коллективтериниң ол сорулгазы болур.

Х. МОНГУШ.

ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Нинти билигниң школаларының өреникчилериниң өредилгезин, кижизидилгезин улам ыңай сайзыраңгайжыдар болгаш оларны күш-ажылга белеткээр дугайында» доктаалын Бай-Тайганың башкылары болгаш улус өредилге килдизиниң эргелекчилери тускай конференцияга сайгарын чугаалашканнар. Районнуң школаларында нинти байдал дугайында болгаш сорулгаларга хамаарыштыр илеткелди СЭКП райкомунуң секретары Л. Х. Допуй кылган.

Аныяк-өскенни эртем-билиглиг, күш-ажылга ынак хамаатылар кыдыр өредип, кижизидер, черле ынчаш совет школа болгаш башкы дээш ханы ада сагыш салыышкыны дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөрүп четтириишкинин илеткелчи болгаш санал бергеннер илереткеннер.

Күш-ажылчы белеткелде, бүдүрүлге өредилгезинде, школачыларны профессия шилип алырынче углаар ажылда четпестериң барын конференцияга демдеглээн. Күш-ажыл кичээлдерин болгаш бүдүрүлге өредилгезиниң үндезиннерин тускай эртем чок башкылар өредип турарының чижектери бар. Бо эртемниң талазы-биле башкылаашкынның шынары программаларның негелдеринге ыракта четпейн турар. Кичээлдер эртиреринге таарымчалыг байдал, материалдыг база кошкак, аңаа херек материалдар, херектелдер чедиишпес. Өредилге колдуунда теория кылында чоруп, практика-биле холбашпаан. Оон уламындан школачыларның күш-ажылчы кижизидилгезин экижидери, профессионал угланыышкынны тодарадыры, школа доозукчуларын улус ажыл-агыйынга ажылдаарынга белеткээри чижектиг айтырыглар кошкак шинтпирдеттиниң турар.

Кодээ ажыл-агый эргелеп, совхозтар удуртукчуларын бо айтырыгже чогуур кичээнгейни салбайн турар. Бүдүрүлге өредилгезиниң бүдүрүлге бригадаларының материал-техниктиг базазын быжыглаарынга ажыл-агыйлар дуза-деткимче көргүспейн турар. Мынчага чедир чаңгыс-даа школада бүдүрүлге бригадазының чаңында четпестерни көрүп азы билип тура-ла, оларны көрбээнгеп эртип, дүшке-даа какпас чоруктар эвээш эвес. А харын чамдык кижилер пазы четпээн уругларга арага саттырып, оларны арага ижеринче эвиледдей бээр таварылгалар бар. Бо чорук кандыг түүнелге чедирин болуруа? Аная хамаарыштыр ийнле чижектен ап көрээлиңер.

Эрткен чылдың ноябрьда пазы четпээн Леонид Суван-Хөө кем-херек үүлгеткеш, буруудаттырган. Пазы четпээн оол капчан кем-херек үүлгедишкеннил?

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунуң чолаачызы Сергей Матсыл-биле гараж эргелекчизи Брат-оол Бадарчы олар кудук кылырына ажылаар маңзалар соортун алыры-биле Шуурмакче хатканнар. Хуудя херек кылын чораан эвес, ажыл-херек аайы-биле чоруктуг болгаш олар саадавайн Шуурмакка кирер халдын келгеш, чүү-даа мурнай магазин эжинге доктааган.

Б. Бадарчы машинадан дүшкеш, дорт-ла магазинче углаткан. Ол магазин иштинге турган пазы четпээн оолду Б. Бадарчы озалаш, кый деп алгаш, арага садын бээрин диилээш, акша тутсу каапкаш, боду манап турган. Пазы четпээн Леонид Суван-Хөө таныбазы акызынга шак ынчаар ийи шил водканы, бир шил кызыл араганы садын эккеп бергеш. Самагалдайга чедир олуртуп алырын дилээн. Үш кижи машинаның кабиназынга сыныгарлажып олурупкан. Орук ара «садыглап» алгаш, чүгле ам ынчаш келген сорулгазын күүсеттирп-биле хапканнар.

Чүүгүн чүдүрүп тура, дыштанмышаан, ийи шил водказының бирээзинің аксын ажыдып, «эзенгизин дыңзыдып» алганнар. Леонидти олар кана уттур. «Күжүр эрни аарай, ажырбас» деп тургаш, бир дугураанны бергей-даа. Чүүгүн чүдүрүп доосканы, улай хапканнар. Арт кырынга база бир шилди ажыткаш, үжелээ ижин алганнар. Чолаачы-биле гараж эргелекчизиниң эзирин шыңгыыраан. С. Матсыл транспорт башкарар харын чон апаргаш, Леонидти рулга олуртуп алган. Ол ёзугаар Леонид машинаны башкарып, Самагалдайже углаткан. А демгилерн кабина иштинде элеңхалап олурганнар. Суур чанына чоокшулап келгеш, бир шил кызыл арагазын ажыгап... Л. Суван-Хөө машинаны магазин чанынга тургузупкан. Кабинада ийи кижизи удувушаан. Турган машинаның чолаачы олурар талазының сонгазындан хөрөөжен кижи көстүп келгеш, «Чодураа» совхоз баар болза ап алырын дилээн. Эзирик Леонид оон чугаазын чедир дыңнап-даа четтикпейн, хөрөөжен кижи дүже халыг чыдырда-ла машиназын шимчедипкеш, ында болган...

Пазы четпээн Леонид Суван-Хөө шак ынчаар кем-херек үүлгедишкининге кирген. Оон буруузу-биле ол хөрөөжен кижи машинаның сонгу дугуйларынга бастырып, амы-тынындан чарылган.

«Чодураа» совхозтуң чолаачызы Сергей Матсыл 1973 чылдың январь бирде үпгеи орун шимчээшкининге хамаарышкан дүрүмүү каржызы-биле үрээн. Машинага пассажир болуп чораан Брат-оол Бадарчы пазы четпее кижите арага саттырып, арага ижирткени дээш буруудаттырган. Буруулуг кижилер хоойлу ёзугаар ялаңы хүлээр ийдар.

База бир чижектен көргүзейн. Эраин районнуң Бай-Даг суур чурттуг ийи оол Самагалдайга келгеш, оор херек үүлгеткен. Оларның бирээзи пазы четпээн Роман Баанай, өскези — оор херек кылган, моон мурнунда иштиргий чорааш, чаа хосталын келген Марат Чымба. М. Чымба пазы четпээн Р. Баанайны көгүдүп, Самагалдайга эккелгеш, чүү-даа мурнай «эзенгизин дыңзыдып» алгаш, оор херек кыдырыпче албадаан. № 4 ажыл-чем магазинниң садыгжылары дүлштеп чоруй баар аразында ыыаар кирип, оорлааннар.

Бо удаада М. Чымба пазы четпээн оолду көгүдүп, арагалаткаш, кем-херек үүлгедишкининге чедирген.

Чамдык ийи, чаңгыс төлеп чок кижилерниң кижизиг эвес аажы-чаңы пазы четпээннерге багай салдарлыг болуп турар. Үстүнде ийи чижектен хамаатылар С. Матсыл, Б. Бадарчы болгаш М. Чымба пазы четпээннерге арага ижиртип, кем-херек үүлгедиринге оларны чедирген-дир. А ол болбайн барын болур турган. Шак ындыг чоруктар-биле демиселди күштелдирери чугула.

Т. МОНГУШ,
Тес-Хем район прокуратуразының байысаакчызы.

Бак кижи балалыг

БОЛБАЙН БААР ТУРГАН...

Уругларның кижизидилгезинге, оларның аажы-чаңының хевирлеттиниринге өг-бүленең, ону долгандыр турар кижилерниң үлегер-чижээ улуг салдарлыг. Уруглар — келир үеже болгаш салгакчыларывыс. Ынчангаш уруглар кижизидилгези болза бистиң ниитилелде эң-не чугула айтырыгларың бирээзи. Ындыг турбуже ажыт-өлүүнүң өредилге, кижизидилгезинче сагыш салбас, арагаже суидулуг ийи-чаңгыс ада-иелерни бистиң аравыста чок деп болбас. Бо чорук уруглар-ның кижизидилгезинге багай салдарлыы чугаажок. Аразында эп-наймырал чок, бот-боттарын хүндүлешпес, арагалаар өг-бүлеге өскен уруглар-ның хөй кезии арагалаар, харыдаа-кем-херек үүлгедишкиннерни кылып турары таварылга эвес.

Уруглар кижизидилгези — хөй-ниитиниң херээ. Ону чогумчадыг шинтпирлээриниге ада-иелериң, хөй-ниитиниң болгаш бүгү кижилериң демниг чоруу негеттинин турар. Ынчангаш ылангыя пазы четпээн уруглар-биле кижизидилге ажылын бүгү талалыг күштелдирери чугула.

Чамдык хамаатыларның талазындан уруглар-ның аажы-чаңында четпестерни көрүп азы билип тура-ла, оларны көрбээнгеп эртип, дүшке-даа какпас чоруктар эвээш эвес. А харын чамдык кижилер пазы четпээн уруглар-ларга арага саттырып, оларны арага ижеринче эвиледдей бээр таварылгалар бар. Бо чорук кандыг түүнелге чедирин болуруа? Аная хамаарыштыр ийнле чижектен ап көрээлиңер.

Эрткен чылдың ноябрьда пазы четпээн Леонид Суван-Хөө кем-херек үүлгеткеш, буруудаттырган. Пазы четпээн оол капчан кем-херек үүлгедишкеннил?

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунуң чолаачызы Сергей Матсыл-биле гараж эргелекчизи Брат-оол Бадарчы олар кудук кылырына ажылаар маңзалар соортун алыры-биле Шуурмакче хатканнар. Хуудя херек кылын чораан эвес, ажыл-херек аайы-биле чоруктуг болгаш олар саадавайн Шуурмакка кирер халдын келгеш, чүү-даа мурнай магазин эжинге доктааган.

Б. Бадарчы машинадан дүшкеш, дорт-ла магазинче углаткан. Ол магазин иштинге турган пазы четпээн оолду Б. Бадарчы озалаш, кый деп алгаш, арага садын бээрин диилээш, акша тутсу каапкаш, боду манап турган. Пазы четпээн Леонид Суван-Хөө таныбазы акызынга шак ынчаар ийи шил водканы, бир шил кызыл араганы садын эккеп бергеш. Самагалдайга чедир олуртуп алырын дилээн. Үш кижи машинаның кабиназынга сыныгарлажып олурупкан. Орук ара «садыглап» алгаш, чүгле ам ынчаш келген сорулгазын күүсеттирп-биле хапканнар.

Чүүгүн чүдүрүп тура, дыштанмышаан, ийи шил водказының бирээзинің аксын ажыдып, «эзенгизин дыңзыдып» алганнар. Леонидти олар кана уттур. «Күжүр эрни аарай, ажырбас» деп тургаш, бир дугураанны бергей-даа. Чүүгүн чүдүрүп доосканы, улай хапканнар. Арт кырынга база бир шилди ажыткаш, үжелээ ижин алганнар. Чолаачы-биле гараж эргелекчизиниң эзирин шыңгыыраан. С. Матсыл транспорт башкарар харын чон апаргаш, Леонидти рулга олуртуп алган. Ол ёзугаар Леонид машинаны башкарып, Самагалдайже углаткан. А демгилерн кабина иштинде элеңхалап олурганнар. Суур чанына чоокшулап келгеш, бир шил кызыл арагазын ажыгап... Л. Суван-Хөө машинаны магазин чанынга тургузупкан. Кабинада ийи кижизи удувушаан. Турган машинаның чолаачы олурар талазының сонгазындан хөрөөжен кижи көстүп келгеш, «Чодураа» совхоз баар болза ап алырын дилээн. Эзирик Леонид оон чугаазын чедир дыңнап-даа четтикпейн, хөрөөжен кижи дүже халыг чыдырда-ла машиназын шимчедипкеш, ында болган...

Пазы четпээн Леонид Суван-Хөө шак ынчаар кем-херек үүлгедишкининге кирген. Оон буруузу-биле ол хөрөөжен кижи машинаның сонгу дугуйларынга бастырып, амы-тынындан чарылган.

«Чодураа» совхозтуң чолаачызы Сергей Матсыл 1973 чылдың январь бирде үпгеи орун шимчээшкининге хамаарышкан дүрүмүү каржызы-биле үрээн. Машинага пассажир болуп чораан Брат-оол Бадарчы пазы четпее кижите арага саттырып, арага ижирткени дээш буруудаттырган. Буруулуг кижилер хоойлу ёзугаар ялаңы хүлээр ийдар.

База бир чижектен көргүзейн. Эраин районнуң Бай-Даг суур чурттуг ийи оол Самагалдайга келгеш, оор херек үүлгеткен. Оларның бирээзи пазы четпээн Роман Баанай, өскези — оор херек кылган, моон мурнунда иштиргий чорааш, чаа хосталын келген Марат Чымба. М. Чымба пазы четпээн Р. Баанайны көгүдүп, Самагалдайга эккелгеш, чүү-даа мурнай «эзенгизин дыңзыдып» алгаш, оор херек кыдырыпче албадаан. № 4 ажыл-чем магазинниң садыгжылары дүлштеп чоруй баар аразында ыыаар кирип, оорлааннар.

Бо удаада М. Чымба пазы четпээн оолду көгүдүп, арагалаткаш, кем-херек үүлгедишкининге чедирген.

Чамдык ийи, чаңгыс төлеп чок кижилериң кижизиг эвес аажы-чаңы пазы четпээннерге багай салдарлыг болуп турар. Үстүнде ийи чижектен хамаатылар С. Матсыл, Б. Бадарчы болгаш М. Чымба пазы четпээннерге арага ижиртип, кем-херек үүлгедириниге оларны чедирген-дир. А ол болбайн барын болур турган. Шак ындыг чоруктар-биле демиселди күштелдирери чугула.

Т. МОНГУШ,
Тес-Хем район прокуратуразының байысаакчызы.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕРЛИН. ГДР-ниң 1977 чылда улус ажыл-агый планы доолдур, а үлетпүр болгаш өске-даа эдээн каш адырлар талазы-биле ажыр күүсеттинген болгаш чурттуң улус ажыл-агыйының күүү-шыдалының соксаал чок, деп-дески өөүлдези үргүлүлеп турарын ГДР-ниң күрүнеңиң Төп статистика эргелениниң эрткен чылда улус ажыл-агый планының күүселдезинин түүнелдериниң дугайында дыңнадыында айтып турар. Ажылчы чоннарның күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг көдүрлүүшкүнүнүң ачызында ГСЧП-ниң IX съездизиниң шинтпирлерин күүседиринге эки түүнелдерни чедип алганын ында онзалап айтып турар.

* * *

ПРАГА. Социалистиг Чехословакияның ажылчы чоннары 1948 чылда реакцияның күштерин республиканың ажылчы чоннарының тоогулүү-биле тпилээнинин 30 чылын социалистиг чарыштың улам-на калбарышкыны-биле өткүп турар. Муң-муң күш-ажылчы коллективтер юбилейге алдар болдурган шалынчы эллчегже эгелеп киришкен.

Бо чылын продукция кылып үвдүрерин 22 хуу көвүдедири болгаш ССРЭ-же бараан чорударының планын 1978 чылдың ноябрь 7-ге чедир күүседири — Праганың машина кылыр «ЧКД-Компрессор» заводунуң коллективиниң хүлээлгези ол боон турар.

* * *

БУДАПЕШТ. Венгрияның чиик автомобильдеринге бо чылын 100 муң хире автомобильдер немежир. Ол машиналарның чартык кезии Совет Эвилелиндеп баар. Муриундагылы ышкаш ВУР-да «Жигулилерни» дыка хөй-биле хереглеп турар. Оон эң-не идегелдин болгаш, кампалгалыы, башкарарының чиниг болгаш аянныг-чараш хевири-даа венгр чоллаачыларга дыка таарымчалыг боон турар. Бо чылын Тольяттиде Волганың автомобиль заводундан олар эрткен чылдыындан чеди муң хөй — (!) муң «жигулилерни» алыр.

* * *

БУХАРЕСТ. Румынияның машина кылып үвдүрер үлетпүрү бо беш чылдың баштайгы ийи чылдарының иштинде барык 8 миллиард дей-акшының продукциязын планга пементтир бүдүрүп үндүрген. Аная далай дүвү үттеп, өрүмзәриниң нефть дериг-хереклелдерин чуртта бир-ле дугаарында белеткээн. 150 муң тонна сут ишкир танкерин туткан. 4 муң аът күштүг локомотивти кылган. Нинтизи-биле үш муң ажыг чаа хевирниң машиналарын кылып үндүрүп эгелээн.

Румын машина кылыкчылары боттарының совет эш-өөрү-биле чедиишкиниг кады ажылдап турар. Дыка хөй заводтарда «Совет Эвилелинге кылган» деп бижиктиг дериг-хереклелдерни эптеп тургускан.

* * *

БЕЛГРАД. Югославияның «Неготино» дээр чаа электри станциязы бус күүү-биле ажылдаар болгаш ында күүүү 210 муң киловатт баштайгы энергия блогун ажылдадып эгелээринге сөөлгү белеткелдер чоруп турар. Ол ажылдап эгелээрге, чурттуң энергия-биле хандырылгазы дыка экижирр. «Неготино» ГЭС дээрге, Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле кылдыныр турар болгаш бо чылын ажылдалга кирер үлетпүр бүдүрүлгелериниң бирээзи боон турар.

Ындыг бүдүрүлге черлери эвээш эвес. Бо чылын Югославия биле Совет Эвилелиниң аразында улам быжыгып турар экономиктиг кады ажылдажылганың бадыткалдыг хереченнелдери база катап көстүр.

* * *

ХАНОЙ. Республиканың найысылалында хем портунуң тудуу эгелээн. Ол болза, Вьетнамның соңгу талазында эң улуг ындыг бүдүрүлге чери болур. Амгы үениң болбаазын дерег-хереклелдери-биле чепсеглепген сес причалдарны аңаа кылырын көрүп турар. Оон-биле кады Кызыл-Хемниң уныңулам тереңпедир казар, оон түүнелинде 3 муң тонна ишкир хемчээлдиг улуг-улуг судноларны олче кирер арга-лыг болур. Ханойнуң портунуң тудуушкуну ийи чыл болганда доозулган соонда, оон чүүк сайгарылгазы 1,5 миллион хире тонна чедер болгаш амгы үе-биле деңнээрге, оон ийи катап улгадыр.

(СЭТА).

Сайзыраңгай социализмни тургузарының оруу-биле чоруп турар Венгр Улус Республиканың ажылчы чоннары эрткен чылда улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга улуг чедиишкиннерни чедип алган, ақы-дуңма социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылгазын улам ханылаткан. Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыш эрткен чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседиринге улуг рольдуг болган. Венгрияның дыка хөй үлетпүр бүдүрүлге болгаш кодээ ажыл-агый кооперативтери беш чылдың үшкү чылы — 1978 чылда кердүнген улуг харыысалгалыг сорулгаларны күүседири-биле ол чылдың бүдүрүлге чарыжын үргүлүүлээр деп шинтпирлээн.

ЧУРУКТА: Чепель комбинадының станок кылыр заводунда Октябрьның юбилейин талептиг уткууру дээш интернационалчы чарыштың эгелекчизи болган «Тайбың» деп бригада.

МТИ-СЭТА-ның фотозу.

МЕДЕГЛЕЛ

ВЕНА. (СЭТА). Дипломаттыг корпустуң кежигүннериниң мурнунга чүве чугаалааш, Австрия Республиканың федералдыг президентизи Р. Кирхшлегер бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар талазы-биле улам ыңай күжениишкиннериниң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Ол өндур-чаагай хереке салыышкыннарны бүгү улустар киирер ужурлуг деп, ол чугаалаан. Австрия бодунуң талазындан тайбыңны болгаш айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган эгелекчи саналдарны детким.

Чепсекти дүнүреринің айтырыын шинтпирлээриниң чугулазын айытказ, стратегтиг шаап халдаашкын чепсектерин кызыгаарлаар дугайында советамерик чугаалажыышкынарга, база Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсекти бот-боттарының аразында кызырарының дугайында чугаалажыышкыннарга тодаргай түүнелдерни дүрген чедип алырынче президент кыйгырган.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырыылдырарының оруунга Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал бурунгаар улуг базым болган деп, Р. Кирхшлегер демдеглээн.

Кады ажылдажылганы хөгжүдер

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Советамерик харылзааларны бүгү талалыг экижидер, ийи чурттуң аразында кады ажылдажылганы хөгжүдер дээш АКШ-тың хөй-ниитизиниң калбак көзетери, хөренгитен болуктериниң телээлекчилери демдеглээн турар.

«Каттышкан Штаттарда чаагай тура-соруктуң кижилери дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылышкыны болза, бүгү-нинти чаагай чорукту чедип алырынга кара чаңгыс орук дээрзин билип турар. Садыгның хөгжүлдезин, культура солчулгаларын калбартырын, чепсекти бүгү талалыг кызырарын чедип алыры эргежок чугула» — деп, «Черчмэн» дээр журналга Толидодан (штат Огайо) сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы болгаш үлетпүр ээзи Эдвард Лэмб бижээн.

Лэмбиниң бүзүрели-биле алырга, ССРЭ болгаш АКШ «садыглажырынга таваржыр чурттар болуур»: АКШ-ка эргежок херек кончуг хөй санныг продукцияны Совет Эвилели бүдүрүп турар, а АКШ-за ССРЭ-ниң сонуургаан турар барааннары бар.

Щериг болгаш политиктиг ыжжаныышкыннар, блокторларның туруп турары дайынларны чок кылырының оруунга депшилгени ооскумнадып турар деп, ол чүүде айытканы. «Кайызынга-даа кончуг улуг ажыкты алырынга ССРЭ-ге болгаш АКШ-ка аргаларны ажыдып турар» ылгай көөр чоруктан, кызыгаарлаашкын н а р д а я болгаш чөптүг эвес тарафтерден хостуг садыг биске херек деп, Лэмб онзалап демдеглээн.

АЙЫЫЛДЫГ ХӨДЕЛИИШКИННЕР

БОНН. (СЭТА). Ангы-ангы хемчээлдиг болгаш хевирлерзиг ракеталар-ла хөй. Оларның адаанда — ракеталарны кылып турар чурттарның аттары бар болгулаар. Ынчалаадаа алды чүүл ракеталарның унунда ындыг бижиктер-даа чок. Оларның орнунда: «Отраг. Хуу бүдүрүлге черн» — деп бижээн.

«Орбиталь транспорт унд ракетен» фирма «Франк — фуртер альгемайне» солунга «Келир үениң садыглажыр күүлдери» деп эгенин адаанга ындыг чарлалды парлаан. Чепсектиң чаа хевирлерин кылын үндүрер талазы-биле ГФР-ге опааган кызыгаарлаашкыннарны-даа тоон корбейн, щериг продукциязын кылын үндүрерине киржип эгелээн ГФР-ниң «хамааты» компаниялары-ның иштинде ол компания оза черни эллеп турар. Отраг 1976 чылда Заир-биле дугуржулга кылгаш, оон ГФР-ниң шолу-биле деп хемчээлдиг ракета шенээр шолду алган. Ол дээрге, «барының чүүте ракеталарны чер кырынга шенээринин эң делгем шолу» болуруп ук фирманың толээдекчилери медеглээннер.

«Цайт» дээр неделя санында үпер солуниуп дыңнадып турары-биле алырга, ол фирманың эллери «Федеративтиг Республиканы ракета күрүнеэи болдурарын күзеп турарлар». «Виртшафтсвохе» журналдың санап турары-биле алырга, Отрагтың акша тускайлаашкынны 1981 чылга чедир 1 миллиард марка-акша чедер үзүрлүг.

* * *

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). Боннган алдынган медээлерге үндезилээш, Барыын Берлиниң «Экстра-Динст» бюллетени Отрагтың шенелде шолунде чурттаг турар 300 муң африканларның 220 муң кижизин күш-биле үндүр шолун чорутканын бижээн. «Кодээ ажыл-агый шиичиледдериг» ылыр деп чылдагаапнап алган, ракета кыдырының талазы-биле хөй санныг америк специалистер, Отрагтың шолдериниге ажылдаары-биле Заирде чеде бергеннер.

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Отраг фирманың кылын турар үүлдериниге айыылзымышкының шаед солуннар илередип турар. Ол фирманың Заирде шенелде шолун шериг сорулгаларынга ажылдан, тодаргаларга, ГФР-ниң бодунуң девискээринге кылырын хоругдаан ажылдарны кылган туруп болур деп социалдемократтыг «Арбетет» солуп демдеглээн.

«Фау-1» болгаш «Фау-2» деп фашистиг ракеталарның тургузукчуузунуң эң чоок ажылдакчызы К. Дебус, а ол ышкаш АКШ-тың ракета төпторинге белеткелди алган инженерлериниң Отрагтың специалистери-биле кады ажылдап турарын «Свенска дагбладет» солун айытканы.

«Хостуг делегейниң» арны

МИЛЕЙН ӨЛҮРТКЕН, МАРВИН КАНЧААРЫЛ?

Дээрге бедээн тудуглар болгаш кем-херек үүлгедир талазы-биле сурагаан Чикаго соок-язы ылгаар чорук талазы-биле база бир кижи көөр хөөн чок чүүлдү кылган. Соок ылгакчылары чеди харлыг школачы уругну чүгле кара кештиг дээш өлүргеннер. Ону хендир-даа, ок-даа, бижек-даа дузазы-биле эвес, тускай арга-биле өлүрген...

Чогум ол өлүрүүшкүнүң болган чери база эдептиг, Хоорайның мурнуу-барын талазында эге школага болган. Сөөлгү үш неделяның дургузунда ында ак кештиглер алгырзын-ныыкыржып, ол школага өренирн-биле кирген кара кештиг чаштарны оон ырадырын негеп турарлар. Үгүле ол эвес, ол чаштарже соок-язы ылгакчыларм даштар октап, оларны өлүрер бис деп кыжаныр келгеннер. Бо бүгүнү полицейжилер көрзе-даа, «эскербейн» турарлар.

Негр школачыларны бүзээлеп турган расистер ыда ийи-ги классчы Милейн Тернер хан четпее аарыгдан (серповидноклеточная анемия) аараанын билип алганнар. Шак ындыг аарыгдан кижиниң угаан-медерели бакыраар, оон туржук кедиңинде барын өлүмге чедирип болуур.

Сентябрьның 14-те, эртен Милейн школага чедип келген. Ону ак кештиглериниң расисчи болүү «Анемиядан өлү бөр!» деп кышкы-биле уткаан. Угаан-кут чок корткан бичии уругну олар долганып алгаш, «Моон ыра! Моон ыра! Бистиң караавыска көзүлбе!» — деп кышкырышканнар.

Милейн ыгалавышаан, классче кире халаан. Эдээн каш минута болганда оон тыныжы мунгашталын келген. Дүрген дуза чедирер машина келгеш, ону эмнелгеже аппарган. Ынчалза-даа озалдаан болган. Ол «Моон ыра, моон ыра!» деп сымыранып чыда мечээн.

Расистериң халдаашкынындан анемия көдүрүүн, урутнуң тынынга хоралыг болган деп, эмчилер түүнел кылган. Ындыг үүлгедигни кылган хиреемиде-ле, расистер ол школаның дужунга алгыржып, Милейн өлген деп сураг дыңнаваш «Анемия долгерезин!» деп кышкырышканнар.

Бо таварылганың, сөөлүнде безин полиция кымны-даа тудуп хоругдаваан болгаш кымга-даа харыысалга онаваан. Чикагода полиция — расистерниң дузалакчылары-дыр.

Милейнни өлүмче чыгаткан черниң чоогунга эрткен чайын 16 харлыг Стелли Коксту полицейжи боолан каан. Ону аткан расис од оол бичии чурум хажыдынкан, ону коргудары-биле хол боозун арнын турган, билбейн чаа тудукан мен деп тайылбырлаан. Бо таварылганың мурнууу чарыында полицейжилер база-ла «эндег боон» ийи пуэрто-рикан оолду өлүргеннер. Буруулуг болган өлүрүкчүлерни Чикаго полициязының начальниги Джеймс Рочфорд камгалап аппарган.

Бо хүннерде АКШ-тың бүгү-ле полицейжилери Чикагонуундан бичии-даа дээредеейн турар. Хьюстонуң техас шаажылакчылары Лос-Анджелесте оорү-биле «чинаностара» боолаар талазы-биле харын-даа адаанжыр турар. Филадельфиниң полицейжилери чүгле чартык чыл дургузунда ийи чүс ажыг кара кештиглерни кижи коор аргажок ыыдыр эттөннер, а чоокта чаа бир кижини шуут өлүрүп каапнар. Линчиниң мурнундагы судунуң орнунга бо хүннерде полицейжилериң хол чедип кезедир чаңчылы тергиндеп турар. Америк чурттаганың байдалы бо хүннерде мындыг-дыр.

Үстүнде чугаалаашыыс Милейнниң өлүмү дээш кымга-даа харыысалга онаваан болгай. Моон алгаш коорге, ол уругнуң ийис акызы Марвин база ындыг салым-хууга таваржыр чадавас-тыр. Ол базала, дуңызы дег, ындыг аарыгдан аараан, ол-ла расистериң шуруун турар школазында оорөнүп турар. Чеди харлыг Марвинниң салым-хуузу моон соңгаар кандыг болуруа?

Поиа АНДРОНОВ.
НЬЮ-ЙОРК.

ТҮҢНЕЛДЕР ҮНГЕН, КОНКУРС УЛАМЧЫЛАВЫШААН

«Бойдусту ленинчи ёзу-биле көөрү дээш» деп республика конкурузунуң түннелин жюри үндүрген. Конкурска чоруткан материалдар утка-шынарының, янзы-бүрү хевирлериниң, чонну бойдуска ынак кылдыр кижизидериниң талазы-биле өөредиглиин барымдаалаан, республика конкурузунуң шанналарын тыпсыры болза:

ЧОГААДЫКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРДЕН:

Бирги шаннал—бирги чергениң дипломун болгаш 200 рубльдя «Кижи болгаш бойдус» деп темалыг үндүрүлгелерни 1977 чылда эки организастааны дээш **«Тувинская правда» солуунуң редакциязынга тыпсыр.**

Ийги шаннал— ийги чергениң дипломун болгаш 150 рубльди бойдус камгалалынга хамаарышкан материалдарны эки чырытканы дээш **«Шын» солуунуң редакциязынга тыпсыр.**

АВТОРЛАРДАН:

Бирги шанналды тыспыспас деп жюри шийтирлээн.

Ийги шанналдарны—75-75 рубль болгаш ийги чергениң дипломнарын:

республиканың ыяш ажыл-агый эргелелиниң ыяш камгалалының талазы-биле улуг инженери **В. С. Кушнерге** аргарыг камгалалының талазы-биле «Тувинская правда» солунга парлаттынган материалдары дээш;

«Тувинская правда» солуннуң редакторунуң орадакчызы **О. И. Гаврилова** республиканың бойдус камгалалының болгаш ол талазы-биле организацияларының ажылын чырыткан материалдары дээш тыпсыр.

Үшү шанналдарны—50-50 рубль болгаш үшкү чергениң дипломнарын:

«Шын» солуннуң үлетүр килдизиниң эргелекчизи **М. К. Колчанга** бойдус камгалалының дугайында материалдары дээш:

Тыва АССР-ниң ыяш ажыл-агый эргелелиниң начальниги **М. А. Гаковка** арга-арыг камгалалының дугайында «Шын» солунга парлаттынган материалдары дээш;

Чогаадчы **В. П. Яковенкогa** «Тувинская правда» солунга парлаттынган «Хоочун эгер», «Чагытай» деп шулүктери дээш;

ССРЭ-ниң ЭА-ның Сибирь салбырының Биология институдунуң эртем ажылдакчызы **О. В. Григорьевке** «Тувинская правда» солунга парлаттынган «Диспей кулактары», «Ыраажы каарган» болгаш оон-даа өске рассказтары дээш тыпсыр.

Мактал шанналдарны—20-20 рубль болгаш хүндүлел бижиктерни:

Ю. М. Танхилевичиге, «Тувинская правда» солуннуң килдис эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар, бойдус камгалалының дугайында «Тувинская правда» солунга парлаттынган материалдары дээш;

С. К. Серенотла, Торгалыгның участок эмнелгезинин фельдшери, «Тываның аныяктары» солунга парлаттынган материалдары дээш;

О. Б. Тас-оола, «Х Улуг хурал» совхозтуң хойжузу, «Шын» солунга парлаттынган «Сегиржап алышкын» деп рассказы дээш;

Х. Л. Монгушка, «Шынның» корреспондентизи, «Кара-Хөлдү көөр дээш» деп корреспонденциязы дээш;

В. В. Москвинге, Тываның балык камгалалының инспекциязының ихтиологу, бойдус дугайында материалдары дээш тыпсыр.

Бойдус камгалалын пропагандалаарынга идепкейлиг киришкени дээш хүндүлел бижиктер-биле шаннаары болза:

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитеди;

М. П. Филимоновага, аныяк натуралистерниң республика станциязының директору.

Т. Б. Ондарны, «Тываның аныяктары» солуннуң килдис эргелекчизи.

* * *

Бойдус камгалалының талазы-биле соруулгаларны ССРЭ-ниң чаа Конституциязында демдеглээни-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Журналистер эвилели, республиканың Ыяш ажыл-агый болгаш аныыр-тывыш ажыл-агый эргелелдери, бойдус камгалалының, Аңчыларның болгаш балыкчыларның институтулдары бойдус камгалалынга тураскаатканы эң эки материалдар дээш конкурсту чаруп тур. Конкурс «Бойдусту ленинчи ёзу-биле көөрү дээш» деп кыйгы-биле эртер.

Конкурска чоруткан материалдарга бойдус камгалалының ленинчи идеялары, бойдус кудалыгларын камгалаар, оларны таарымчалыг ажыглаар талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездиниң шийтирлериниде, ССРЭ-ниң чаа Конституциязында үүлдерниң амыдыралда боттанып турары, аргарыгның, сугларның, лиригаң амытаннарның, агаарның, хөрзүнүң, бойдус байлактарының камгалалы, бойдус камгалаар талазы-биле организацияларның, оон активчилериниң, бойдуска ынактарның ажыл-ижи, хоорай, суурларывысчың чаагайжыдылгазы тода чырыттынган турар ужуглуг. Ол материалдар шупту чангыс сорулгаже — республиканың чонун бойдуска, оон байлактарынга кэмнит болурунга, чонунуң байлаан төтчеглээр кижилерге эптеш чок болурунга кижизиде-ринче утланган болур.

Конкурска чогаадыкчы коллективтер—республика солуннарының редакциялары, телевидение, радио; литераторлар, чуруукчулар, журналистер, фоторепортёрлар, ажылчын болгаш бодаа корреспондентилер, чурук тырттырарынга сонуургалдыглар, бойдус камгалалының организацияларының активистери киржип болур.

Эң эки материалдар дээш дараазында шанналарны тыпсыр:

а) ЧОГААДЫКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ:

Бирги шаннал	200 рубль
Ийги шаннал	150 рубль

б) АВТОРЛАРГА:

Бирги шаннал	100 рубль.
Ийги шаннал	75 рубль.
Үшкү шаннал (үш)	20-20 рубль.

Конкурстуң лауреаттары дипломнар, хүндүлел бижиктер-биле шаннадыр.

Конкурска бижээн чагааларны, тырттырган, чураан чуруктарны авторлар солуннар редакцияларынче, телевидение болгаш радиоже чорудар. 1978 чылда парлаттынган эң эки материалдарны шаннаалга киирери-биле редакциялар Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелинге бо чылдың декабрь 15-ке чедир киирер.

Фото-репортаж

Найысылал Кызылдың культура амыдыралы хөй талалыг, байлак. Театрларда кино, концерттер, шиилер үнүп турар. Культура бажыңнарында солун кежээлер, ужуражыышкыннар үзүктелбес. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнеринде хөй кижи киржип турар. Чүс-чүс кызылчылар хостуг шактарында библиотекаларга барып, номнарны бижидип алыр.

ЧУРУКТАРДА: А. С. Пушкин аттыг республика библиотеказының номчулга залы, уругларның балет студиязында кичээл чоруп тур. Хоорайның «Колос» Культура бажыңында бот-тывынгыр уран чүүлдүң аңгы-аңгы бөлгүмнери ажылдап турар. «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжыышкынының ажылчыны Игорь Паршин ында доктаамал киржип турар. Ол улусчу чогаадылганың бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезиниң киржикчизи.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

Сонуургадывыс

Чоокта чаа бистиң совхозтуң клубунга солун лекция болуп эткен. «Чаа Конституция болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму» деп лекцияны бистиң совхозтуң юрист-консультандызы С. Д. Угдыжеков кылган. Аңаа чыыгган ажылчынар лекцияны улуг сонуургал-биле дыңнаан болгаш лекторга хөй айтырыгны салган.

«Сүт-Хөл» совхозтуң парткому дараазында, экономика айтырыгларынга хамаарышкан лекция дыңнаарын планнап турар. Конституцияны өөренип эткеннер-биле тускай беседа кылырын база планнаан.

Б. САТ,
совхозтуң ажылчыны.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 18-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Харылаңар, горнистер!».
11.25—«Мөңге кыйгы». Хөй сериялыг телефильм. 8-ки серия— «Шылгалда».
12.35—«Кино аян-чоруктарының клуву». Журналист О. К. Игнатьев дамчыдылганы чорудар.
13.35—16.00 Чапсар.
16.00—«36 катап өөрүшкү». Документалдыг телефильм.
17.00—«Ном. Ye. Номчукчу».
17.30—«Эртем—бөгүн».
18.00—«Музейлерден болгаш делгелге залдарындан». Күрүнеңниң Третьяков галереязы. Чаа чуруктар.
18.30—«Алкоголизм болгаш ону эмнээри». 1-ги дамчыдылга. Медицина эртемнериниң доктору, профессор В. Е. Рожков дамчыдылганы чорудар.
19.00—«Бистиң ырларывыс, ужугунар-ла!».
19.30—Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

19.45—Телемедээлер (орус дылга).
19.55—«Театрның арыннары». Документалдыг фильм.
20.05—Телемедээлер.
20.20—Чарладдар.

МОСКВАДАН

20.25—«Кремльче, Ленинче». Хөй сериялыг документалдыг телефильм. 1-ги ужуражылга. «Ажылдан өөренир».
21.25—«Мөңге кыйгы» деп хөй сериялыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 9-ку серия —«Дайын».
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—«Ыры, романс, вальс». Күүседикчи РСФСР-ниң улустуң артизи В. Левко болгаш Төп телевидениниң болгаш Бүгүзилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм хереклеринниң үлегерлиг оркестри. Дирижёр РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов.
23.30—01.45—ССРЭ-ниң хоккейге чемпионады. ЦСКА — «Торпедо». ЦСКА-ның спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарларда — «Спортлото» тиражы болгаш телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.30—«Кызыл туктуг касиймжи». Телефильм.
19.00—«Хөй-нинти амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
19.30—«Бойдустуң дурумун ёзугаар». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.45—«Шуптузуп биликсеп тур мен». Киножурнал.
19.55—20.05—Эстон ССР-ниң уран чүүл мастерлериниң концерти.

Янзы-бүрү МЕДЭЭЛЕР

Чаа ном

«Музейниң залдары» деп чаа ном каступ келген. Алдан-Маадыр аттыг музейниң эртем ажылдакчылары ол номну чогаадып үндүрген. Ол номну номчуурга бурунгу Тываның, Тыва Арат Республиканың болгаш Совет Тыванның үелери тодарап келир. Оон ынай республиканың бойдузунга турасказткан залдың дериг-зээн материалдары база бар.

Фондуда шыгжаан хөй материалдар барын «Музейниң залдары» деп номдан база билип алыр бис. Музейниң эм турар бажыңының биче болганындан ол кончуг солун материалдарны көргүспейн турары арай хомуданчыг.

Бо номда бежен хире фото-чуруктар кирген. кандыг-даа номдан кижиниң тыплазы ховар чуруктар ол. Ынчангаш ону дыка сонуургаан мен.

«Музейниң залдары» деп чаа ном Тыванның төөгүзүн допчулай көргүзүп турар. Өөреникчилерге, башкыларга болгаш агитаторларга чугула хереглиг ном деп билдим.

В. ЧАЛБАА.

Мурнакчыларның санында

Бистиң республиканың киночеткилериниң аразынга эрткен чылын калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болган коллективтерниң бирээзинге ыракны Мөңгүн-Тайга районнуң киночеткизи (директору В. Сыргымай) хамааржыр. Бо коллектив эткен чылын 11 муң рубльдиг орулгазын киирер турган, херек кырында 14 муң рубль ажыраан.

Ажыл-ишчи бо коллектив бо чылды база күш-ажылчы чедишкиннерлиг эгелээн. Чурттакчыларга көргүскен кинонуң шынарын бедидер дээш кичээнгейин улам улгаттырган.

(Бистиң корр.).

ҮЖҮГЛЕЛДИ ХОЛГА АЛГАШ...

Сактыышкын

Тыва бижикти парлап үндүрүптерге, ону өөренип алган, 1933 чылдан эгелеп чайын чайлаг школаларынга, кызын бижик бөлгүмнеринге башкылан эгелээн мен. Оон ийи чыл эткенде Кызылдың башкы техникумунга өөренир дээш кээримге, чоруум бүтпейн барган.

— ТАР-ның нам, чазаа чоокку каш чылдарда чонунуң үжүк-бижик билбес чоруун узуткаар, культура революциязын чорудар деп чугула доктаалды хүлээп алган болгай. Амгы үеде чер-черлерге — кожууннарга, арбан, сумуларга ажылдаар башкылар четчелеп чадап тур бис. Назы-харынар ам-даа аныяк-тыр, өөренири кажан-даа орай эвес болгай. Бисте тургустунган үш ай хуусаалыг курсту доозуп алгаш, черинерге катап ажылдазыңарза кандыгыл?—деп, ТАР-ның Культура замызының сайыды айтырды.

Сайыт-биле чөпшээрешкеш, шунту 30 кижиниң бирээзи кылдыр ол курска өөренип эгеледим. Ону ийи ай безин четпейн доосказ, аңгы-аңгы черлерже тарай бергилээн бис.

Чай чок ажыл эгелээн. Улуг-Хемниң он үш сумузунга чонну үжүк-бижикке өөредириниң бөлгүмнерин тургускаш, оларның бирээзинге-ле 10-15 хонуктап башкылап эгеледим. Кажан-даа өөренип чорбаан, үжүк-бижик шуут билбес улуг-биче кижилерни шак ынчаар өөредири белен эвес боор чүве чораан. Ынчалза-даа кижи бүрүзү чырыкче, эртем-билигже күзел-чүткүлүг, сонуургалдыг болгаш удаваанда үжүктерни адап, номчуп, бижип турар кылдыр өөренип аптар турган. Ынчан улустуң хөлдан салбас ному Седип-оол Тановтуң «Чаа орук» деп үжүглели турган.

Оон-биле чергелештир чурттакчы ченга санаарының бөлүүн аргаларын база өөредип турдум.

Үжүк-бижик билбес чоруку узуткаар дээш республикага калбарган улуг ажылдың түннелинде Улуг-Хем районнуң чөну, Дус-Даг сумузунуң чурттакчылары онзагай чедишкиннерни чедип алган. Ынчангаш бо черлерге ажылдап турган башкылар, активчилер 1000 акша-биле шаннаткан.

Амгы үеде школаларның, дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң чер болганда көвүдээнин көргеш, уругларга-даа, улуглларга-даа эртем-билигнин бедиктеринче делгем оруктун ажыттынганын магадап, хоочун башкы мээн сеткилим өөрүп чоруур. Ол дээрге бистиң төрөөн Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың алдын хүн дег Конституциянын ачызы-дыр.

К. САРЫГ-ХАА.

Өвүр район.

ЧАРЖЫНЧЫГ ЧОРААНЫМ

Араганың кырынга чам үнер

Үжен харлыг мен. Чамдык кижилер мээң назыным ол хире аныяк дээрзинге арай бүзүревес, оон улуг деп бодаардар. Шынап-ла, эрте кырый бергеним ылап, ооң кадында ажинде язва деп аарыг база тывылган. Бо бүгүнүң хайы—арагада. Ону хөлүн эрттир хөйну «четтирип» чораанымда. Оон өске кандыг чылдагаан чугаалаар боор.

Шериг албанымдан халашкаш, төрөөн суурумче өөн келген мен. Бистиң суурувус бичежек суур-ла болгай, ынчангаш ажылчын холдар чедишпес. Ачам чок, авам саанчылап турган. Келгеш каш хонуп чорумда-ла совхоз директору: «Сөөлүнде дыштанып турган сең аан, солдат, удавас тарылга эгелээр болгай, чолаачылар чедишпейн тур, бир машинадан хүлээп ал» деп чугаалаан. Ооң-биле чөпшээрештим. Даартазында-ла руль артынга олурупкан мен.

Ажылымче улам хаплап кирип бар чыткан мен. Ye-даа эткенге билдиртпес. Баштай техника септедивис, оон тарылга эгелээн. Ажылымга кызымак, техникага бердиген турган мен. Ооң уламыдан мактадып, мурнакчыларның аразынга санадып-даа турдум. Ол бүгүнү өөренип көргеш, дирекция чери мөңгө чаа келген машиналарның бирээзин хүлээдип берген.

Мындыр бүзүрелге кижи чоргаарланып, ону шынзыдарын ораладжыр турган чүве-дир ийиб. Ынчалза-даа мен ол бүзүрелда бодумнуу-биле «шынзыдып» эгелээним—бир кол бүруум ол. Алган чаа машинамны баштай өөрүм-биле «чуп» турдувус. Хөй-ле шил водка ишкен бис. Бажыңымга элеңтеңдиң келген мен.

Каш хонук эткенде шалың үнген. Ынчан демги-ле өөрүм-биле база катап «бичия чүве» ишкен бис. Ооң соонда шаннал акшаны база демдеглевис. Оон улаштыр-ла өзирик чоруурум көвүдээн. Авам хораашдаа, коргуткаш-даа чадашкан. Болганчок «антар» чоруум сокчаваан.

Авамның ажылдап турганы фермага Белек деп уруг база саанчылап турган. Ооң-биле өглеиип алган мен. Ынчалза-даа арагалаар чоруум кагдышмаан. Ажыл соонда «аскым чыттыг» келиримге Белек меңгө хорадаар-даа, көгүдер-даа, сургаар-даа турган. Ажыл-биле чугаалаарга, кадайымның ол үцелиг сөстерин кулак дашты-биле эрттирип турган мен. «Арага ишнес кижи бар эвес, шынап-даа болза бичиини ижиптерге чүү канчап баарыл?» деп кончуттунуп-даа турганымны чажырбас мен.

Удаваанда кадайым божупкан. Кыс болган. Ол байырлалды бажыңга эвес, биеэги-ле өөрүм-биле «демдеглеп» эрттирген мен. Азыг черге турун алгаш, араганы шил аксыдан ижип, хөөрештивис. Улгадып, барык ашак апарган-даа болза, мээзин араганың ажыг донунга алыскаш, албыстаар чеде берген турган мээң сеткилимниң кенин, тепек деп чүвезин көрүнер-даап, ха-дуума, чонум! Ол хире чаржынчыг чорааным ол-дур. Ийе, өскээр барбайн, чугаамны уламчылазайн...

Чамдык үеларде чаш уруувус бичии сылданып аарыпдаа турган. Ындыг берге дүнелерде мен өзирик удун чыдырымда, авам биле Белек уйгу чок олура хонуп, мээң уруумну карактап, хайгаарап турганнар. Ол хире чүвени көөр, билир байтык, эскерер хире кижи мен эвес болган мен. Ооң туржук чаш төлүмнүн хулумаурун, каттыгаанын, «авай», «ачай» деп чугаалаан баштайгы сөстерин безин сеткил ханып көөр, дыңнаар хамаан чок, уйгу-дүште чүве дег бүлүртүп эскерип чораан мен. Мурнунда дурт-сыны аяныг, чараш турган кадайымның безин сөлгүзү оскундуруп, ажыг-шүжүгге туттурган кижи дег апарган. Ооң аңгыда авамның аарыы кедерээн, фермага ажылдавастай берген. Үргүлү чыдар апарган. Мен ону-даа херекке албайн, авамның кадынын безин чаңгыс-даа катап айтырбаан мен.

Өске районда чурттап турар акым биле чаавам бир катап шөлөлеп чедип келгеннер. Авамны көөр дээш келдивис дижир чораан. Мээң дутайымда оларга «хоптаныр» авам биле Белек аажок болдулар. Мен ол акымдан арай сестир чораан болгаш чүү-даа мыттыбаан мен. Ол акым шиптирлиг кижи. Совхоз директорунга, өске-даа хөй-нинти организацияларынга удуртукчуларынга чугаалап турганы, мени эш хуу судунга көөр кылдыр дугуржуп каапкан. Ол суд хуралы акым суг безин чорбаанда болган, аңаа мени эш-өөрүм чөпүү-биле шүүмүүлеп, арны-бажымны кызыдыр турган чүве.

Акым суг-даа чаңганнар. Чоруурда «арага ишпе» деп меңгө чагааннар. Дүргеп адырлып аарын бодап, куруг чергеле бажым чайым, чөпшээрешкен кижи боор, «ыттан эрттирип» каан мен. Олар автобуска олурупкан, мен карыштыр садыгже халыдым. «Хоптуу» чоруктуң ужуп «сайгарыш» көөрү-биле элээн ижипкеш, бажыңымга чедип келдим. «Далай безин чода ортузунда» кижиде менде чүү боор, кадайымны эттээр дей бердим. Авам аңаа болчу берди. Мен кижи дыңнаар арга чок чүдек сөстер сөглээш, эжикте чара шаан кагы дег хаапкаш, упе маңнай берген мен. Бир эвес ол минутада мен хая көрүнген болзумза, угаанын оскунгаш, авамның шала кырынче кээп дүжүп чытканыш көөр турган ийик мен.

Элээн хөй хонуктарда бажыңымга келбедим. Ол дүне авамны эмчиже алгаш баргаыы-даа билбээн мен. Бир-ле совхоз директорунга ужуражырымга:

— Арын-нүүрүң дегерезин арагага орваваан кижи болзунза, аванны барып көрүңзе! Дыка багай чыдар кижи дишти—деп чугаалаан.

Эмнелгеге келгеш, авамга ужураштым. Совет эмчилериниң ачызында аар аараан авам эжирип, сегин чыдарын, ам удавас үндүр бижиттиреп чугаалады. Чоруур деп турумда: «Чүгле арага ишпейн көр, күжүр оглум» деп чагыды.

Шынап-ла, үр-даа болбаанда авам эмчиден үнүп келди. Мен авамның чагын ёзугаар грамм-даа арага боксумче ажырбаан мен. Өг-бүлеге найырал-даа тургустунган, өзүп орар чаш төлүмнүң катызы безин бир янзы аяныг дыңналыр турган.

Мээң төрүттүнген хүнүм-даа келген. Туттунуп шыдавайн баргаңым ол ыйнаан, гаражка оолдар-биле «бөлгүмнежаапкен» бис. Кежээ эзирик келиримге, авам биле Белек мунгарай-ла бердилер. «Таптыг эрттирер дишкеш улус безин чалап алган болгай бис» диштилер. Ол кежээ база бибестедар иштим. Даартазында гаражка кээримге дүүн кады арага ишкен өөрүм «баш аарыы эдер чүвезин» база-ла белеткеп алган болдулар. Арагаже база-ла дүлдүне бердим.

Белек мээң арагачымга шыдашпайн, уруун алгаш, ыракта чурттап турар төөлдериче чоруй барган. Авам-биле ийилээ арткан бис. Кадайым меңги каттанынга мунгараан кижи боон, үргүлүү арагалап келдим. Ажылымдан безин үндүрүшкен. Авамның кадыы мээң ол өөдежок чоруумдан улам дорайтаан, үр-даа болбаанда ол мөчээн. Бежен хар безин четпээн кижи-ле болгай.

Бо-дур, мээн төөгүм. Мону мунгаранчыг деп болур бе? Чок! Кым-даа ынча дивес. Арагачы, өөдежок кижиниң төөгүзү-дүр. Алган кадайга, ажы-төлге кагдырган, аязыдан база кезээ-мөңгеде чарылган, бужар-бак хораның аспаанче кирген кижиниң чуттуг төөгүзү-дүр. Бо мөзү чок чоруктуң халаптыг уржууи сеелүнде, хамык чүве эткенде, кээп билгеним, ам чаа бажым соктаныр чоруурум таап хомуданчыг.

Бодуңуң ажылынга, амыдыралына моондак кылып, арагалап чоруур кижилерже «Мээң амыдыралымны көрүңер, ону катаптавазы-биле арага ижерни соксадыңар!» деп чугаалаксаш, бо чагаанны солунче бижидим. Бир эвес парлаар апарзыңарза, мээң адымны салбайн, «Д. Кечил» деп каан көрүңер. Кырган-ачамның ады ындыг чүве. Ооң башка ам чаа-ла хөөгүүн, турумчуп кирип алган ортаниаациямнын, кады ажылдан турар эш-өөрүмнүң мурнунга эпчок.

Бо чүүлү мээң акым номчуза, ол дораан кым бижээн дээрзин билип каар. Амыдыралды чаазы-биле катап эде көрө бергени дээш мени буруудатпас чадавас боор.

Д. КЕЧИЛ.

Дайынчы ном СОНУУРГАКТАРГА

В. И. Ленин болгаш Октябрь Революциязы орденнериниң эдилекчизи, Москвада ССРЭ-ниң Революция музейинде «балыгланган» ном деп солун экспонат бар. Ол «Коммунистиг партияның манифестизи»-дир. Ооң төөгүзү мындыг.

1944 чылдың октябрь ай. Батальон латви хоорай Ауце дээш тулчуушкунга белеткенип турган. Фашистер аңаа ай-айы-биле чурттап, оңгуларны казып алган турганнар. Оңгуларын совет солдат эртин шыдавас деп олар мактангылааннар... Хоорайны штурмнаарының мурнуу чарыында капитан М. Семенов дайынчыларга «Коммунистиг партияның манифестизин» номчуп берген.

Капитан ол манифестини чангыс эвес, а хөй каташ дайынчыларга тулчуушкуннар мурнунда номчуп бээр турган. «Манифест» батальонну тулчуушкуннуң берге оруунче үдээп...

Эртенгиниң алды шакта тулчуушкун эгелээн. Каш шак болганда совет дайынчылар дайынының камгалалын чаза таварааш, хоорайже шуут халдап кирипкеннер. Бажың бүрүзү дээш чидиг тулчуушкун чоруп турган. Бир атаканың үезинде Семеновтуң планшеди бир чартыынче күштүү-биле халаш дээн, ынчалза-даа ол ону көөр чай чок болган. Кежээ орай апарганда, немецтерни хоорайдан шуут үндүр сывырышканда, Семенов планшедин көөрге, өттүр аттырышкан болган. Ооң иштинге чораан «Коммунистиг партияның манифестизин» ок база өттүр дегген болган. Капитанны долганган дайынчылар «балыгланган» номну камныыбыле көрүп, бот-боттарынче дамчыдыш турганнар. Дайынчыларның аразында бир башкы:— Дайын төөгүнге бистиң кайын күш ап турганывысты кижилер көөр кылдыр ону музейге делгээр-дир деп чугаалаан.

В. ПОПОВА.

АГААР

Бөгүн республикага быскан хар чаар. Хаттың күжү көшкак. Агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 18-23, өскелериниге 23-28 градус соор.

Кызылга дүне, хүндүс боранаар. Хаттың дүргени секундада 0-5 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 30-32, хүндүс 23-25 градус соор.

Республиканың автоорукта-рынга база быскаңнаар. Ынчалза-даа алды муң хире метр черге көстүрү эки болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ЯНВАРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Албан аайы-биле ынакшыл» (2-ги серия) 11.30, 14.30, 17.30, 20.30, «Октябрьдан төрүттүнген» 10.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Клоун болгаш уруглар» 10.30, 15.45, «Карлос Эспиноланың диевишти» 13.30, 17.05, «Эштир чер таныылы кышкы сезонда» 13.25, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаа кижилерниң күзүнү» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Балтийлиг, эгелдары» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОН НАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орадакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарлаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизинин 2-37-13, пропаганда килдизинин 2-31-75, культура килдизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистеринин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-43, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 50.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үлүгүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00607.